

M. C. CRNČIĆ: JUTRO NA MORJU.

TRIGLAV OD JUGA.

PESMI.

VLADIMIR LEVSTIK.

TRUBADUR.

Po cesti jezdi trubadur,
konjiček črni, hoj!
Po cesti jezdi trubadur,
in nosi polno sladkih ur
in njega pesmim konca ni,
cilj cest njegovih ne stoji:
kjer se dekle ljubiti da,
povsod je trubadur doma.
Po cesti jezdi trubadur,
konjiček črni, hoj!

Po cesti jezdi trubadur,
konjiček črni, hoj!
Ne praša kam, ne praša, kod,
veselje je njegova pot,
njegovo grlo ga živi
in gosli starih strune tri;
on ljubi smeh, on ljubi pir
in starih otcев mlado hčer:
kjer jo zagleda trubadur, —
konjiček črni, stoj!

Po cesti jezdi trubadur,
konjiček črni, hoj!
Povsod je trubadur doma,
in kje je rojen, sam ne zna,
in ne skrbi, kje umre nekoč,
če k knežnji leže spat čez noč,
pa ju zaloti gospodar
in mu odšteje honorar:
Odjezdi k vragu trubadur,
konjiček črni, hoj!

JEZ.

Kraj vode zelene peni se jez
rohneč
in tiha globina na more čez
in strašna leži, kot priklenjen bes
naklepe kuje na dnu pekla,
kako bo pahnil z nebes boga
v prepad plameneč.

Nekoč pa privreje oblakov srd
nad strugo, nad jez
in zbičal iz dna bode spečo smrt,
da gladna se vrže na vas, na vrt.
Moj rod! To je nauk in cesta ljudi:
kjer brani jez, kjer spona tišči, —
tam čez!

DEKLE IN SLAVEC.

Pod drobnim oknom droben ptič
prepeva sredi tihe trave
in v mislih moje mlade glave
je mlad fantič.
Ljubezen naju nima prič,
le težki nagljevi duhovi
so sreče najine drugovi
in v šelestečih sanjah vrta
ptič.

Prepevaj, slavec, noč in dan:
prepevaj noči, da ne mine,
da zlato solnce vrh sinjine
ne sine nanj.
Ko pride mraz na vrt in plan
in stran
odide sreča čez ravnine,
pa k mojim mrtvim cvetkam sedi
in z mano v temah bolečine,
moj slavec, plakaj noč in dan...

TRI ROŽE.

Pod oknom mojim grm stoji, ki v zeleneči vesni mi dal je temne rože tri, — tri neme, sladke pesni,	Ah, njegoval sem prvi cvet: vse hrepeneče sanje, vsa čista jutra mladih let sem nosil v darovanje!	In mnogo težko, toplo noč sva z drugim predrhtela, brezdanje čare srebajoč, in v strasti kamenela.
---	---	---

A tretji skrival še je kras
v nedolžni, drobni glavi,
Ko snel sem ga za dolgičas,
brez kesa, brez ljubavi.

Pod oknom mojim grm stoji,
in smrt je nanj odeta,
in sneg ječi, in mrak šumi:
tri rože, — tri dekleta . . .

ADOLF ROBIDA:

ŽIVLJENJA VEČ NI . . .

Življenja več ni
v mojih očeh
in upa ne
po solčnih dneh.

Na veji kroka
črni vran,
teman brez solnca
mineva dan . . .

Za mene nima
nébes zvezd
in svet čarobni
nima cest . . .

Odšel je dan
v zapadno stran
in v mojo noč
se smeje vran . . .

NOČI.

1.

Ta temna noč!
Nikjer zvezdic,
nikjer rešilnih
ni stezic . . .
In taval bom
tja v življenje,

in tuje bo mi
hrepenenje . . .
Ti, temna noč,
me grela boš,
v postelj poročno
me vjela boš.

2.

Iz noči brez zvezd,
iz krajev brez cest
si je duša želela.
Peresca vsa vela
je veter otesel,
po gozdu raznesel . . .

Nemiren sem begal,
po sreči sem segal,
a roka nemila,
je srečo ranila,
in v moje duše vrt
prišla je mrzla smrt.

MED PEŠCI.

I.

Vzemi, duša krščanska, dvesto kron ter jih razdeli na trideset enakih delov! Najprej zapišeš šestico in napraviš piko; potem odštevaš, zopet šestico; in tako dalje, ako nisi spoznal že sedaj, da te ta trdovratna šestica 'vleče', to je, da je periodična, in zato ves tvoj trud, da bi prišel do kakega konca, zaman, ter se ne zadovoljiš kot nedlakopec že z vinarji. Tako si našel šest kron in šest — oziroma sedem — in šestdeset vinarjev na dan.

Glej, to je moj fiksum.

Postransko prakso cenim po dosedanjih izkušnjah dveh mesecev lahko na približno dnevnih deset kron.

V tretjem predalu pa, — deval sem doslej vsakega svojih trojnovrstnih dohodkov res posebej v en predal, — v tretjem predalu imam gospo Čičigoj, šestdeset let staro vdovo po silno bogatem tovarnarju, katera mi vrže po štiri krone na dan.

To ženico je prijel nekega dne 'madron' ali pravzaprav, — kakor je potem ona sama z znanstvenim obrazom poučila mojo strmečo nevednost, — pri ženskah natančneje imenovana 'madrača'.

O tej bolezni morda še slišal nisi —, a tu jo pozna vsak otrok. Nastopi lahko v glavi, v prsih, v želodcu, v trebuhu, kjerkoli. Pomaga pa proti njej najbolj devet kapljic olja, v katerem se je močil od svetega Jurija do svetega Martina odrasel škorpion.

K sreči sem bil izvedel to že prej od svoje postrežnice. Nekoč namreč, ko je brisala prah s steklenic moje lekarne, jej srce ni pustilo več, da me bi ne bila vprašala, kje hranim škorpijone za 'madron'. Njen obraz je bil pri tem zelo nezapun, in glas od daleč preteč, kakor bi bilo pogrmelo za gorami.

„Te sem šele naročil,“ sem rekel previdno in poizkusil stlačiti svoje presenečenje hitro v svojo notranjost.

„Jej, pa če bi prijelo koga, recimo, že nočoj!“ se je zgrozila.

„No, za silo bi si pomagal s čim drugim.“

„Ko pa ne pomaga nič drugega!“ Posebno če prime človeka madron v trebuhu, je vse drugo

zastonj. Gospod, jaz imam dve stekleničici takega olja. Če bi — —“

Dal sem jej za vsako po eno krono. In s hinavskimi vprašanji sem izvedel vse potrebno. Izvedel sem pa tudi še, da si je izpodkopal moj prednik tla samo s tem, ker je trdil, da madrona oziroma madrača sploh ni.

Rajši naj bi bil trdil, da je celo Kristus umrl na tej bolezni!

Jaz pa verjamem sedaj, da je madron, ker sem ga videl sam. To se pravi: madračo sem videl, a če je madrača, bo tudi madron.

Takoj drugi teden namreč so me klicali že ob štirih zjutraj.

„Gospo Čičigojevo je prijel madron.“

Dajo ti dijagnoze, dajo ti vse. Vstaneš, vzameš iz omare očitno škorpijone in skrivoma ricinovo olje ter greš. Če je madron to, kar so ti opisali pod tem imenom, je treba edino ricinovega olja.

Pripravim hitro zdravilo, pri tem pa pustim dvakrat, da stoji za hip steklenica s škorpijonom na mizi.

Če bi ji bil dal res škorpijonovega olja, stavim, da bi se bil še meni obrnil želodec, — njej se ni, dasi je celo z mistično grozo čutila, „kako diši po škorpijonu“.

Drugi dan je bilo spet popolnoma dobro. Zanj in zame; zakaj, kdor veruje v škorpijona, v tega veruje bogata gospa Čičigoj. In pravi: „Vi ste izvrsten doktor, in dobro se vam bo godilo pri nas. Pa kar vsak dan pridite k meni! Glejte, kako dolgo živijo skoraj vsi kralji in cesarji, papeži in škofje. Zakaj? Zato ker imajo noč in dan zdiavnike okrog sebe. Čemu bi si jaz ne privoščila te tolažbe, da pazi kdo na moje revno telo, ko mi je Bog dal s čim?“

Ponudila mi je sama po štiri krone za poset.

In zdaj seštej: tovarna šest kron in toliko, privatna praksa deset kron, gospa Čičigoj štiri krone. Tako imam torej v vsem skupaj zagotovljenih čez dvajset kron na dan.

Ampak k točki gospa Čičigoj porečeš ti, moralist, gotovo, da sem ravnal perfidno, ker še podpiram babjeverstvo, mesto da bi ga preganjal.

Eh, prijatelj! Ko pa pride človek k tako trdnemu prepričanju, da je treba delati na svetu včasih kompromise, posebno z neumnostjo, in navadno moraš prav tedaj, ako hočeš doseči kaj dobrega. No, kaj bi bilo, recimo, če bi bil jaz trdil, da ni madrona? Izgubil bi bil zaupanje vsaj pri polovici ljudi, ki bi se bili zatekali potem k mazačem, gospa Čičigoj pa bi se davila najbrže še danes z ono gnusobo, — ako bi je ne bilo že spravilo.

Tako pa je rešena z nevero tudi vera in — mojih svetlih dvajset kronic.

Dovolj za vsakega poštenega rodoljuba, kaj ne? Posebno če je bil vajen skoraj skozi šest, sedem let porabljati po dve, tri krone na dan.

Ah, saj ne veš, kaj je to: kaj čuti človek, ko vzdihneš lahko slednjič vendar enkrat: „Prost, prost! Prost vsake materialne skrbi!“ — O, lep in svetel dan je to!

Prinesel ti je eden medeno čašo prvega poljuba, prinesel ti je drugi sladkogorjupo kupo prvega nedolžnega greha z ljubico-dušico, prinesel ti tretji uro prostosti, da so zdrsnile s tvojih rok verige in si skočil vriskajoč v svobodno plan mladosti-norosti, a vse to ni nič proti temu belemu dnevju! . . .

O, denar! Da bi te imeli poetje, najlepše himne bi donele tebi v čast! In le ker se držiš filistrov-mutcev, si zaničevan in zamočlan od vseh zvenceh ust! . . .

O denar! Da sem jaz poet, napravil bi ti bil tisto zlato jutro odo iz samih svetlih, zlatih cekinov, deset kitic po štiri verze, in vse zvezano z zlatimi žicami in žvenketajoče v muziki lastnih, sladkih, solnčnih harmonij . . .

Dà, solncu bi te primerjal, zakaj, ali se ne sveti velik, težek cekin v tem življenju kakor solnce na nebu?

Ti solnce srčnih poldnevov, ti zvezdica tihih večerov, lunica sentimentalnih noči, o cekin!

Poetje, nehajte vendar že enkrat z ljubici, rožami, solncem, zvezdami in luno, — pogledjte: cekin!

Ker ga nimate, zato, da ne? Saj ljubici, rožic, solnca, zvezd in lune tudi nimate! Zakaj i ljubice i rože, solnce, zvezde in luno ima — cekin . . .

Toda — kaj rabi cekin poetov, ko jih že ima! Tam gori v podstrešjih živijo, kakor oni drugi, in ko vse zaspi in vse molči, vzdrhti jim duša v bajnem hrepenenju, in koprneče zatrepečeje roke. In tiho, tiho odpro črno škrinjo v

kotu, in pred njimi se zasveti . . . In tiho, tiho žvenketanje . . . o! . . .

Bogme! ali se res ni spomnil še noben poet-psiholog, da bi se zamislil in pogreznil v misterij take gajbice-podstrešnice v bajni uri, ko se odpre stara, črna škrinja v kotu in se zasveti pred tvojimi zadivljenimi očmi . . . pogreznil brez grde in malenkostne zavisti in odprl svojo dušo tej nežni, deviško sramežljivi ljubezni ter jo umel in opel? . . .

„Še marsikaj bi se moglo povedati o tem predmetu“, pravijo, ko sklepajo, oni, kateri ne vedo povedati ničesar več o tem predmetu, včasih pa tudi kdo, ki mora res končati.

Tako jaz. Zakaj odpeljati se moram v bližnji trg po nujnem opravku. Tebi je pa tudi dovolj toliko, kolikor sem ti napisal, da spoznaš, kako dobro se počutim v tem svojem novem življenju.

Lep kraj, varna eksistenca, dobri ljudje, — česa naj si še želim?

II.

Vrag vedi, zakaj mi danes ni več tako vedro pri srcu kakor takrat, pred štirinajstimi dnevi, ko sem ti pisal svoj prvi list, menda o cekinih in takih lepih stvareh, tisto zlato, svetlo jutro, samo svetlo in zlato kakor cekin, ko sem se iztegoval do pozne ure po svoji mehki postelji in se ozrl potem pri pisanju po vsakem odstavku zadovoljno po svoji udobno opremljeni spalnici in tja ven skozi okna, pred katerimi je blestela v solncu velika, krasna lipa.

Sicer se silim tudi še zdaj v taka razkošna čustva, posebno vsako jutro. Tedaj se spominjam tako posebno, kako so se vrgle nekoč name one grozne skrbi takoj, ko sem se zbudil! A sam Bog ve, da se mi noče posrečiti več tako in da se poberem vsakrat precej slabe volje in grem slabe volje na delo.

Dopoldne je navadno že vse odpravljeno za tovarno. Po dobrem kosilu — res dobrem, to moram reči — posedim do treh v kavarni; potem imam še približno eno uro opravka pri zasebnih pacientih in nato sem prost navadno za ves ostali čas.

In zdaj: kam ž njim, s tem ostalim časom? Dvakrat, trikrat sem šel v eno uro oddaljeni trg, a našel nisem žive duše ali pa kvečjemu ljudi, ki ne veš kaj početi ž njimi.

Potem sem se udal izprehodom po okolici in šel vsak dan ven in stal cele ure tam zunaj in strmel zamaknjen in pijan predse . . .

ŠTEFAN DEČANSKI.

Ah, vse to sem bil gledal že tam iz daljnje tujine, in moje lepo hrepenenje je plavalo širje in širje pred menoj sem doli na južno stran . . . Ali našel sem še vse več, nego je stalo takrat pred mojo ljubečo dušo.

Broditi tako zunaj po jesenskih poljih, ko plava tam gori solnce čez jasno nebo in se mu prav vidi, kako je veselo, da mu ni treba zoriti več krompirja in koruze, in hodi samo še tako-le prijazno na izprehod, v lastno zabavo in na radost vsem prijaznim ljudem, ki za vruga ne morejo pojmiti, kako in čemu naj spominja ta prelestni, pestri letni čas na minljivost in smrt; stopati z umevajočo dušo pod gizdavimi drevesi, ki se niti zganiti ne upajo, da bi ne padlo kaj od njihove zlate krasote na tla; strmeti za črnimi vranami, ko se derejo po tihih njivah in nesramno zasmehujejo kratkovidnega kmetiča, ki jim je pustil kljub svoji skoposti še toliko plena! . . .

Toda ta občutek sem imel vsak dan, ko sem bil že dve, tri ure sam zunaj, da je le preveč te prelesti okrog mene. Samo za hip in le včasih, veš, da te spusti življenje ven, kakor gospodar kravico na pašnik, in ves čas da trepečeš od groze pred temno ječo tam za seboj, za mestnimi zidovi! . . .

In to zavest moraš imeti kakor kmetič: da moreš obdelati, kar je razprostrtega pred teboj, in da ti ni ostalo nikjer ničesar, ko se vračaš domov. Saj pričneš drugi dan itak zopet iznova . . .

Potem ljubi poljana tebe in ti njo, in ne naveličata se drug drugega . . . Drugače pa se ti zazdi vse tako ohlapno in slabo urezano in vodenično-trebušasta celo tvoja prostost . . .

Glej, tak je okvir za mojo sliko, če se ti da, da si jo napraviš kdaj o meni, kakšen da postajam tu v tem svojem novem življenju. In ne upam se niti trditi, da bi moja slika sama že ne bila nekoliko debeluhasto-ohlapna in razblinjena . . .

Ah, vsa priznana enostavnost in jedrost mojega bistva leze počasi narazen, kakor košček trdega, belega sladkorja v črni čorbi . . .

Zakaj, glej: celo sentimentalni postajam . . .

Ampak upam, da je to moje stanje samo začasno, in da se kmalu zopet najdem'.

III.

Niti odgovoriti se ti ni zdelo vredno, dasi je prešlo že mesec dni, odkar sem ti poslal svoje pismo.

Toda to mi je pravzaprav vseeno. Dovolj, ko vem, komu sem pisal in ko sem prepričan, da si prečital z zanimanjem mojo epistulo. Vsak pisec še te tolažbe nima . . . Recimo, če bi bil pisatelj in bi pisal svoje stvari za tisk, posebno če bi bil kateri izmed poetov-nestihotvorcev, ki govorijo o prvi osebi. Človek jih skoraj ne razume: ali so pametni, da se upajo pred toliko tepcev, ali so tepci, da se upajo pred toliko pametnih ljudi; ali so pa celo oboje, da jih ni sram pred temi in onimi razgaljati svoje duše do kosti. Ampak njihova škoda! Kakor hitro pridejo te kosti namreč na zrak, gredo takoj na vodo takozvane solze.

Toda včasih tudi, ako ne pridejo na zrak, samo da gredo potem na žolč. Tako mi pravi vsaj moje samoljubje; zakaj zdi se mi, da čutim sam na sebi, kako se nabira več in več gorjuposti v meni.

Tako mi pravi moje samoljubje, da če mož ne more več ostati mož, naj vsaj maček ne postane in naj vsaj ne hodi na streho mijavkat v luno; ampak stekel pes naj bo rajši in naj gre grizt. Zakaj dobro je, če jih nekaj na svetu vsakotoliko zbesni in da imajo potem kaj opraviti konjederci-pasjederci. To rodi namreč zopet nekaj mož!

Če bi bil jaz pisatelj in bi pisal za tisk, bi prečrtal ta zadnji stavek. Zato ker je velika poza v njem. In še bolj zato, ker vem, da ljudje ljubijo veliko pozo. Pa bi postal nazadnje zopet kak filister ginjen in bi rekel: še ni treba obupati nad človeštvom, ker je vendar še kdo, ki vzdigne roko, pljune in zamahne daleč tja čez obzorje in udari pri tem pet cesarjev po nosu, da se jim zamajejo krone na glavi . . . Ginjen bi postal in ponosen, da je človek . . . In tega bi mu jaz ne privoščil nikdar. Bravo! ko dobi lahko vsak dan visok red od enega peterih cesarjev in mu moraš častitati prvi morda baš ti!

Ah, duša moja, jaz sem zašel v sredo takih ljudi, in to je grozno, grozno! . . .

Dokler sem mogel potikati se tam zunaj, je bilo še dobro; in zdaj me je sram, da sem mogel zapisati le eno žal besedo o tistih dneh. Toda je že tako, da se človek zave, kaj je zdravje, šele ko zboli.

Naenkrat se je namreč pooblačilo in zdaj dežuje že štirinajst dni skoraj neprestano. Kakor je recimo zadnjih pet dni, je že neznosno. Vsak hip neha, pa spet prične, eno in drugo brez vsakega vzroka. Ne da bi potegnil veter ali pričelega padati najprej debele kaplje, — nič, kar ulije se. Kakor jok stare babe . . .

Sediš doma in čitaš. Knjigarnar ti je poslal blaga, da bi bil dal nekoč dijak teden svojega življenja za najzadnje teh del. In res te veseli eno, dve, tri ure; a vse zaman: slednjič si le opešal.

In potem moraš, prav moraš najti kakega človeka.

Iz te moje žeje se je rodila tukajšnja večerna družba. Najprej sem zvalil enega najpogumnejšega, — drugi se je že lahko skliceval nanj, tretji že na dva, četrti na tri, in lezli so iz svojih brlogov drug za drugim kakor debeli jazbeci, da jih je bilo že koncem prvega tedna polna precej velika miza.

Ampak sedaj: kako jih, vraga, obvarovati pred — kartami? Jaz namreč ne maram kart. Moja pokojna mati mi jih je kazala vedno, kadar sva šla mimo Dolinarjeve gostilne in so jih metali za odprtim oknom Zavratarjev Tone, Podleskar in Pečan, ki so si požrli v dveh letih drug drugemu premoženje, Dolinar pa njim vsem trem skupaj. „Glej, Peterček, hudičeve podobice! Le tega se pazi, pa te Bog ne zapusti, ker kdor ima hudičev poltre v rokah, mu še Bog ne more blizu!“ To mi je morda ostalo, in še danes ne vem, kaj je as, karo, pik.

Njim pa so bile prva misel karte, in treba je bilo velike pretkanosti, da sem jih premotil prvi večer. Tudi drugič in tretjič sem imel še opraviti; potem ko smo sedeli že čez eno uro skupaj in je nam pošlo tisto bore malo gradiva, so se pričeli ozirati čudno plašno okrog sebe, gledati na uro in zdehati.

Meni pa se je šlo seveda za življenje; zakaj, ako jih enkrat izgubim, jih ne spravim več zlepa skupaj. In smešno gor, smešno dol. Glej, potrebujem jih, ker dajejo vsaj človeške glasove od sebe. —

A zdaj sem zmagal. Privadili so se; že proti večeru postajajo baje zelo nemirni v svojih kletkah, ko pride pa njih ura, jih ne ustavi nobena ženska moč več, da bi ne udrli v prostost. Tudi to lahko rečem, da sem jih od kart že do cela odstavil.

Toda v vsem tem času, ko sem se moral boriti še s težkočami ustanavljanja, nisem prišel do tega, da bi bil mislil tudi — nase, in kaj bo potem, ko jih spravim na svojo težko odgovornost skupaj: ali mi bodo nudili namreč le trohico zabave.

Danes moram reči, da se ni izplačalo . . .

Zaradi dvojega išče človek družbe: zaradi zabave, ali pa da kaj pridobi.

Pač, še tretje je: da drugi kaj pridobe od njega, zakaj vsakega človeka, kateremu se zdi, da ima kaj povedati, tišči apostol v prsih.

Priznati si moram, da sem prišel v vseh teh treh točkah z dobro voljo med te ljudi. In poizkusil sem z vsem trojim po vrsti. Ko sem videl, da z zabavo ne bo nič: z onimi neprisiljenimi šalami in dovtipi, ki človeku preide bliskoma med njimi čas, sem jih izkušal zaplesti v pogovor o njihovih lastnih strokah, hoteč se prav vsiliti v zanimanje za zadeve ljudi, med katerimi mi je živeti. Toda nič! Kakor da je vsak vesel, ko je zaprl svojo prodajalno, delavnico ali tovarno, pisarno, šolo, da mu vsaj zdaj ni treba več misliti na opravke.

Tako je prišlo skoraj samo po sebi, da sem pričel govoriti jaz. Pripovedoval sem jim stvari, o katerih gotovo niso čuli še nikdar in celo lagal sem, da je bilo lepše. In glej, — zdaj sem imel naenkrat uspeh, in naravnost oživel je za hip vse okrog mene . . .

Ves prevzet tega veselega pogleda, sem ustanovil hitro izobraževalno društvo in zbral okrog sebe vse, kar je bilo le količkaj podobno. Prepustil sem njim vsa častna mesta ter se zadovoljil samo z delom, le da so imeli več veselja.

Toda . . .

Da, to je — toda . . .

Če bi imel spet tebe in druge, ki smo preživeli teh zadnjih dvoje divnih let skupaj, prišel bi bil ven, oči bi mi žarele in govoril bi vam bil z globoko strastjo o vsem tem in ohranil bi si bil ves lepi vtisk, ki ga je napravilo to novo življenje name.

A tako, ko vas ni in ko nisem mogel pravočasno proč in sem bil prisiljen zahajati še večer za večerom med nje, je razpadlo in se osulo vse to novo veselje spet v prazen, plehek nič . . .

Čudno se je zgodilo to. Kakor izvabi solnce one cvetlice po mlakužah, sem bil izvabil njih duše iz blata in jih dvignil potem čez umazano površino, da so se zasvetile za hip v najlepših barvah nad njo. Posrečilo se mi je bilo vtisniti vsej družbi res „pečat svoje individualnosti“, „svojo fizijognomijo“ in modrovali smo o vsem, da je bilo veselje. Skraja je šlo sicer malo težko in še silno neokretno so tekle mnogokomu besede na tej novi, neizvoženi poti; tudi drugam so mi jo hoteli zaviti vsak hip, toda „avtoriteta“ moje osebe jih je kmalu ukrotila in nazadnje — moj Bog! — moške niso prišli danes na svet, videli in izkušali so v življenju to in ono, kaj čuda, če jim je pričelo prijati, da se jim je vzdignila ne-

pričakovano iz vsega tega velikega materijala zdaj ta, zdaj ona misel navzgor, kakor iskra iz ogljenice, ali bolje: — Bog mi odpusti! — kakor ona duhteča meglica iz kupa gnoja . . .

Prve dni namreč, ko nismo bili še prav nič intimni, smo se pa res izborno razumeli. Je pač tako, da vidijo stvari od zunaj in na prvi pogled skoraj vsi ljudje enako, ker ni mogoče drugače, nego da vidijo normalne oči čisto vodo prozorno, sveže listje zeleno, prst črno ali rjavo. Kakor hitro smo segli pa globlje, sem ostrmel in — odletel.

Kake nazore na primer le o moralnosti! Čim grše je dejanje, tem bolj jim pravzaprav ugaja in zgražajo se samo spočetka, ko te še ne poznajo, takorekoč tebi na ljubo, ali pa ko se že morajo zgražati, ker bi jih sicer uklenila žandar-marija, če bi izvedela, da se niso zgražali.

Ne vem, kako bi ti razjasnil, pokazal vse to natančneje . . . Saj se jim niti ne čudim, da jim je denar vse, da imajo za pojem 'sreča' dva popolnoma enakovredna izraza: sreča in denar. Nazadnje . . . življenje ne pozna „višjega duševnega življenja“, in tisto življenje, kakor ga živijo oni, že celo ne. Ni tudi moj „poklic“, da bi reševal vprašanje, kako je nastala morala, ali iz direktnega razodetja ali pa res le tako, da je proglašalo človeštvo počasi in vzporedno s spoznavanjem za dobro to, kar je bilo celoti koristno ali prijetno, za slabo pa to, proti čemur se je postavil egoizem vseh. Če bi sklepal človek, opazujoč te ljudi, bi moral priti vsekakor do te čisto umstvene razlage, zakaj slabo jim je edino to, česar se bojijo, dobro pa vse, kar jim nese dobiček. No, ne vem, ali zdi se mi, da bi me tudi taka morala ne razburjala preveč, ako bi imel sam za svojo osebo ono razodeto moralo. Toda saj veš, kako mislimo mi, mi s svojo etiko lepote: — greh, kar je grdo, in le kar je grdo, greh; moralno, kar je lepo in le kar je lepo, kar cvete in duhti, moralno.

Odtod okrog in okrog nas prepadi, — med nami in 'moralnimi' ljudmi na eni ter med nami in 'grešniki' na drugi strani, a mi kakor na malem otočiču sami v sredi.

In kako trdno stojijo na svojih nogah. Posebno ti-le! Morda jih res zmaješ za hip, kakor sem že rekel, ker so jim tvoji argumenti nekaj preveč novega, toda naenkrat te imajo, in potem se nasmehnejo prekanjeno in pomilovalno: — „idealist“! . . .

In zdaj si ubit. Kakor hitro si prejel to ime, je vsaka tvoja nadaljnja beseda zaman. Poslušajo te sicer še, že iz uljudnosti, a ves čas vidiš na

njihovem obrazu usmiljenje s teboj, usmiljenje in potrpljenje. Kakor z norcem. In ko končaš, ti niti ne ugovarjajo ne več. Imaš pač — zmaknjene možgane . . .

Mislim, da me umeš in da ti ni treba šele primerov. Samo nečesa ti ne morem zamolčati, ker je preveč značilno.

Gospa Čičigojka ima namreč sobarico; pikantno, dražestno stvarico z nenavadno inteligenco in z — izobrazbo, ki me naravnost preseneča, dasi se trudi iz meni neumljivih vzrokov, skrivati to izobrazbo. Včasih naredi res vtisk, da je bila nekoč nekaj mnogo, mnogo boljšega. Toda vraga, med prostitutkami najdeš pač bivše 'višje hčere' in še več nego višje hčere in človek čisto razume, kako so prišle do tega, ampak zakaj naj bi se izmislila taka višja hči postati — sobarica in še celo pri gospej Čičigojki? Tako sodim, da je pač navadno dekle, ki se je povzpe o pa vsled svoje inteligence samo od sebe do te izobrazbe.

S to punico se vidiva malo rada. Moj Bog, saj veš, kako so take stvari . . . Res, nič hudega.

Toda, ali se ne nagne sinoči k meni in me zaupno posvari, zaupno, a vendar tako, da je slišalo vse omizje, gospod Peterlin? . . .

Ta nesrečni človek se imenuje namreč v resnici Peterlin, prav kakor oni Zupančičev, kateri

„ . . . je šel tam mimo
in je videl vse to,
in je rekel: „Tabor je pesnik“! . . .

„Pazite, gospod doktor, ta ženska vas bo še zmotila! . . . Bogve, odkod se je priklatila, Ogrka . . . Meni se zdi več nego sumljiva . . .“

Pri moji veri, — to so ti psihologi! Kar na pogled! Bog ne daj, da bi se hotel jaz še danes postavljati zanjo, a to rečem vseeno, da sem se lahko zanesel še vedno precej na prvi vtisk, ki ga napravi kdo name in to se mi zdi pri tej neznaniki, da ni nikakega vzroka, čemu bi jej ne verjel, kar mi je pripovedovala ona sama o svojem življenju: „Moj oče, vdovec, je bil dvajset let grajščinski upravitelj bogatega ogrskega magnata (imena si nisem zapomnil.) Živela sva imenitno, in kadar sem prišla iz dunajskega samostana domov na počitnice, se mi je godilo kakor princesinji. Kar ga prinesejo mrtvega domov, — ustrelili so ga tatinski lovci. Mislila sem, da mi je zapustil vsaj bogato dedščino, toda moj oče je bil vesel gospod in od vseh strani so se oglašali upniki in rubili so po vrsti vse, kar mi je ostalo. Iz usmiljenja me je vzela njegova sestra na Gornje Avstrijskem k sebi — moj oče je bil

po rodu Nemeč, — in mi preskrbela službo kassirke v nekem kopališču. Ali moj Bog, sezona je trajala pet mesecev, in kar sem zaslužila, ni moglo zadostovati za ostalih sedem. Tako sem sprejela rade volje ponudbo svoje sedanje gospe v listu, ki mi je prihajal, še vedno plačan od pokojnega očeta za vse leto naprej. In ker je zahtevala ona tujko, ni nobeno čudo, da me je sprejela. Res ne morem umeti, kaj imajo potem ljudje z menoj.“

Jaz tudi ne. In baš, ker se vtikajo ti filistri vmes, mi je še toliko bolj simpatična.

Med takimi ljudmi, vidiš, je treba živeti. In to čaka tudi vas, prijatelji! Zato se imejte dobro še, dokler je čas, in izpijte ga včasih kozarec v ‚mojo opombo‘, ki sem vsaj na pol že umrl.

Izgubil sem namreč res vsako veselje tudi do dela med takimi ljudmi.

Zakaj, glej to sliko:

Veselica je ali pa tudi samo kak ‚izobraževalno-zabaven večer‘.

V prvi vrsti sedijo široko in častljivo strašno debeli in strašno suhi —, srednjega ni — gospodje dostojanstveniki in njih dame. In potem gre po terasah družabnega reda počasi tja dol do stojišča pri vratih.

Na odru stoji in govori učitelj Niglič, moj najzvestejši in obenem edini pomagač pri izobraževalnem delu, — nadučitelj je ‚že izgubil ideale‘ — stoji in govori same lepe in vzvišene stvari. Mal in okrogel je, in človeku se zazdi, ko ga gleda tako in posluša, kakor mala pečica, ki se polagoma razgreva sama od sebe in prične

širiti kmalu toploto še okrog sebe. Zakaj res lepo in prepričevalno govori, in že se mehčajo in tope vsa ta debela in suha srca, dokler naenkrat ne prikipi in zacvrči po dvorani, kakor da se je razlilo mleko čez rob loncev po razbeljenih ploščicah na štedilniku. In tebi samemu, ki si se prepustil z ljubeznijo vonju cvetočih besed, se stori premilo pri srcu, in ko se ozreš po vseh teh ljudeh okrog sebe, ti je, kakor da si sedel v sanjah med one lepe ljudi, ki stopajo nežni in blagi po modernih slovenskih novelicah.

Bogme, ne moreš si kaj, da ne bi šel še sam tja gor in miril lepo rdeče, razgrete, ginjene lonce, naj se ne ohlade nikdar več . . .

O, gospod! Kako je pa drugi dan zopet vse sajasto!

Ne, stvar je preveč prozaična, da bi rabil le še eno, če tudi le glinasto prispodobo. Povej mi rajši, ali ni odveč, da bi netil to tragikomično navdušenje nocoj, ko vem, da bodo zasmehovali jutri prav to, pri čemur so se danes jokali?

Vsa taka svečana čustva imajo samo za svečane trenutke, kakor imajo svoje črne suknje samo za slovesne prilike in jih spravijo drugi, delavni dan zopet v skrinje. In res neumno je, če jim človek prigovarja, naj hodijo vedno v salonih okrog.

Ampak vsaj tako neumno bi bilo tudi, ako bi kdo izmed njih zahteval od mene, naj umrem ali se poročim, ali si storim sploh kaj slovesnega samo zato, da si dene zopet cilinder na glavo.

Skratka: nobene zveze nočem več z njimi, ker ni nič skupnega njim in meni. (Dalje prih.)

MATI ŽALOSTI POLNA.

„In te poglede, ah, kako naj jih prenašam,
ko vsak mi govori
o težkih dneh, ki čakajo vas v dalji,
otroci moji vi!

A vse prenesla bi še rada in molčala,
ko bi vam le en lep spomin
na srečo mogla dati, da bi znali
da niste žili vedno sred gorjã temin!

Potem bi tudi vi vse lažje, dragi,
prenašali tlačeče dni,
ker bi zavedali se, da za srečne ure
osode bič zahteva vašo kri.

Pa ker užili niste še nikdar jih,
o vem, kako vam večkrat bo težko,
da ustne boste stiskali in dvigali roke
in s kletvami izzivali nebo?“

Ksenij Verin.

J. OBROVSKY: MAMICI.

PSOGLAVCI.

Zgodovinska slika. Napisal Alojzij Jirásek

V

VIII.

(Dalje.)

tej noči je pritisnil mraz. Najbolj so ga občutili hodski jetniki v trganskem gradu. V pusti ječi brez vsakega pohišva so se stiskali starci iz Ujezda, ž njimi rihtar in mladi dudak, Gregec Iskra. Zbrali so se na črnih tleh okoli starega Pribka, kateremu je na kolenu ležala njegova svetla, lepo* okovana čekana. Še zvečer, ko so jih privedli semkaj, so mnogo govorili. Pomenkovali so se o Mateju Pribku, a še več o mladem Kozini, o njegovi smelosti, pogumnem govoru, o vsem njegovem današnjem vedenju, ki je presenetil vsakogar. Le Gregec Iskra se je pri tem čudno smehljal ter je dejal: „Ha, nihče mi ni hotel poprej verjeti, da je vrl dečko.“

Toda najžalostnejše je bilo, da je stari Vahal rekel resnico: „Kaj vse to pomaga! Čemu je trpel Kozina, čemu so trpeli rihtarji in Matej Pribek, ko nam je ta zaznamenovani volk vendarle vzel naše majestate!“

Vsi so čutili težo teh besed. Zato so umolk-nili, in vsak se je udal svojim mislim. Tudi dudaku se danes ni dalo govoriti tako kakor drugikrat. —

Pozno zvečer pa so se nenadoma odprle duri, in vstopil je birič, noseč veliko svetilko, in za njim dva hlapca. Eden je nastlal po tleh slame, drugi pa je prinesel kruha in vode. Potem so zopet odšli. Jetniki so posedli po slami ter so začeli večerjati; samo rihtar Syka in stari Pribek se nista svojega dela niti dotaknila. Ni jima bilo za jed in ostala sta pokonci tudi tedaj, ko so se ostali pripravljali, da bi zaspali.

Tihih korakov je stopala noč preko krajine. Bila je mirna in jasna. V ječo je padal njen svit skozi mali dve okni, skozi kateri se je videlo na temne, dremajoče gozde. Na tleh so počivali pogledi obeh Hodov. Rihtar Syka se je oglasil šepetaje:

„Ti vsi so bili naši —“

„Dà,“ je pritrdil starec. „Še moj ded je hodil po njih, kakor po svojem in je bil tu gospodar; zdaj pa gledamo nanje iz aresta —“

Zopet sta umolknila; ko pa se je čez nekaj časa rihtar zopet ozrl na gozde, je hitro dvignil desnico ter kazaje ven dejal: „Glej, Pribek, tam ravno nad gozdom, ta zvezda!“

Pribek je uprl tja svoje oči ter se prekrizal.

„Zvezda repatica“, je dejal počasi, „božje znamenje.“

Nad raztegnjenim grebenom črnega gozda je žarela na temnomodrem nebu repatica dolgega repa, obrnjenega k vrhu nébesa.

„Kako je velika!“ je ponavljal Syka.

Tedaj so že gledali vsi nanjo, nekateri klečé, drugi stojé. Dvignili so se, saj so čuli vse, ker niso očesa niti zatisnili.

„Vsak komet nekaj pomeni,“ je pravil Pribek. „Videl sem jih že nekoliko, a vselej je bila potem ali vojna ali glad ali smrt. Toda ta! Tako velike še nisem videl od takrat — o, bil sem še hlapče! — pred tisto vojno*), ki je trajala trideset let. Spominjam se, kakor bi bilo danes. Sedeli smo zunaj pred okni ter smo zrlí na nebo. Moj rajni dedek je dobro prerokoval, da bo nesreča, velika nesreča. On je bil še iz tistih dobrih časov ter je še nosil zlate porte na svoji suknji in na telovniku, — nam so ostale le še te črne. In stari revež je dočakal sam, da je videl, kako prav je govoril. Še na svoje oči je videl, kako nam je cesarska vojska pobrala vse, da ni bilo v hlevu niti kozlička več in v hiši niti skorje kruha! On, še izza mladih dni v zlatih portah, je moral na stara leta kakor raztrgan berač stradati! In ostalo mu ni nič drugega kakor ta čekana! O, vem, kako se je vselej solzil, ako se je le spomnil na tisto zvezdo in kadar se je govorilo o starih časih. Toda kaj on! Slabo se mu je godilo, a kaj bi rekel šele danes!? Takrat smo imeli vsaj še upanje, — a danes — — Ta zvezda“ — in starcu se je glas močno zatresel — „kaj nam ta prinaša!“

„Nam ničesar, — saj nas je Bog že pozabil,“ je zastokal stari Vahal. Pogledi vseh so se obrnili vanj. Bila je to težka beseda in drugičkrat bi jo bili, kot bogokletno, zavrnili; v tem hipu pa ni zinil nihče. Videlo se je, da molče soglašajo ž njo. —

Matej Pribek, čegar oče je skrbno zrl na zloveščo zvezdo, je ležal med tem iztegnjen v temni ječi ter je spal, imajoč pod glavo svoj težki širokokrajnik. Nič več ni imel z vrvicami

zvezanih rok. Sanje velikanskega Hoda, počiva-jočega na trdi, mrzli zemlji, pa niso bile prijetne, kajti vsak hip se je stresnil in v spanju zakričal. Tudi v snu se je ruval ter se zopet togotil, ker so ravnali z njim tako banditsko, kakor s kakšnim potepuhom, ga v rihti naenkrat zgrabili in ga zvezali z vrvmi.

V sosednji, nič manje odurni celi je sedel Kozina na črvivem tramu, položenem ob zidu. Svojo ranjeno glavo je naslanjal na grapavo in mrzlo steno, svoj pogled je zamišljeno upiral na progo zvezdnatega neba, ki ga je bilo videti skozi rjasto omrežje malega okenca. Mladi kmet je dolgo premišljeval o tem, kar se je danes zgodilo. Nikakor ni bil potrť ali uničen.

Dà, v njegovi notranjosti se je naselil mir. Mir odločnosti in gotovega fakta. Razjasnilo se mu je. Izginila je neodločnost in dušeča tesnoba bližajočega se viharja. Treščilo je, a s tem je izginil tudi oblak, ki je že dolgo, dolgo težil misel mladega moža, ki ceni svojo čast. Današnji dan ga je očistil in pokazal, kakšno je njegovo pravo mišljenje, da ni tak, za kakoršnega so ga imeli vsi in celó lastna mati. Tudi se je javno potrdilo to, kar je sam veroval, da so hodske pravice veljale doslej in da še veljajo vzlic prerekanju gosposke in vzlic njihovemu „večnemu molku“. Kaj se je vendar zgodilo in kaj se godi, da je Lammingerja naenkrat toliko za majestate? Pa da bi se mu zdaj prepustili brez boja?

Tedaj pa so mu skočile misli zopet drugam. Domislil se je otrok, matere. Kako ga je tam na rihti pogledala, ko ji je dal vedeti, da pozna njeno skrivnost! In potem, ko so ga zvečer odvedli semkaj na grad! Gotovo so zdajle vsi skupaj — otroka menda že spita — in Hanči, ubožica, joka! To sta popraševala po njem otroka, Pavlek in Hanica, ta mala glavica — —

Utrujene veke so se Kozini zapirale, dokler jih ni zatisnil spanec. Toda neutrudna misel mu je zletela iz ječe ven, tja čez gozd ter se je ustavila pred priprosto poslikano posteljo z nebom, kjer sta počivala dva ljubka otročiča, — debelušast fantek in plavolasa punčka, — nad njima pa se je sklanjala mlada, lepa žena, zroča z blaženimi očmi na svoja popka.

* * *

Naslednjega dne popoldne je vedel Lamminger svoja gosta, polkovnika grofa Stampacha in mladega ritmojstra grofa z Vrtbe in Freudenthala, v grajsko pisarno.

V obširni, čisto pobeljeni sobi je bilo prijetno. Na ognjišču je gorel velik ogenj. Blizu

*) Leta 1619.

njega so sedli plemenitaši na kožnate stole ter nadaljevali svoj razgovor, ki so ga bili začeli že na potu semkaj.

Besedo je imel trganovski grajščak.

„Ne prestali bi, dokler bi imeli le še košček pergamenta v roki. Lokavi so, zato so zdaj tako dolgo molčali; toda kakor hitro bi se jim ponudila le majhna priložnost — ne poznata jih, kako so trdi, vztrajni ti ljudje. Drže se trdno vsega, česar koli so se privadili. Vem, kako je bilo z orožjem, ki so ga morali izročiti mojemu očetu. Tudi takrat so se zelo branili, predno so oddali svoje stare puške in pištole. A še ne naenkrat. Koliko je bilo priganjanja, groženj in kazni!“

„No, in navadili so se biti tudi brez orožja“, je dejal smehljaje grof Stampach,

„Navadili so se, gotovo — in prav tako bo tudi s temi listinami.“

„Ali so bila ta kmetiška tesla tako vojaško organizirana?“ je vprašal mladi ritmojster.

„Imeli so svoj prapor in svojega praporščaka.“

„Aj!“

„Ta veliki Hod, ki je bil tam na rihti za glavo višji ko drugi, ta je njih zadnji praporščak. Ta je zastavo tu oddal. Zastavo so izročili najkasneje. Skrivali so jo dolgo, dokler se vendar ni izvedelo, kje je. Bila je na Ujezdu, kakor včeraj te listine, pri očetu tega velikega kmeta. Ko sem poslal tja oklopnika, mu je niso dali in šele ko jim je bilo zagroženo, so jo prinesli sami. To je bila komedija, spoštovana gospoda! Sam Pribek, ta velikan, jo je nosil, in ž njim je prišla skoraj vsa vas, njegov oče, rihtar, svetovalci in vsi moški. To je bilo častno spremstvo tega prapora!“ je dodal Lamminger z zagrizenim smehom. „In ko so ga tu v pisarni izročili, je začel stari Pribek jokati in marsikdo izmed teh si je otiral oči.“

„Kakor stari vojaki,“ je pristavil polkovnik.

„Ali je ta prapor še na svetu — ali je uničen?“ je vprašal ritmojster.

„Tu nekje med staro šaro je. Oskrbnik ve gotovo zanj. Ali si morda želita, gospoda?“

Oba sta prikimala, da bi ta kmetiški prapor rada videla. Lamminger je pozvonil oskrbniku. Ta je zunaj že čakal. Na ukaz svojega gospoda je prinesel hodski prapor. Stal je za veliko, temno omaro, ki je služila za registraturo; oskrbnik ga je dobil — ne brez napora — iz nedostojnega kota, ga zunaj izprašil ter ga prinesel pred gospodo.

„Drog je že zelo nalomljen,“ je dejal oskrbnik in razgrnil prapor, okoli katerega so se po-

stavili plemiči. Prapor je bil svilen, nekdanj bel, s črnim robom, a zdaj že zelo zadelan in tupa-tam raztrgan.

„To ni preperelost, to so častne rane,“ je dejal polkovnik ter se je sklonil k razporom.

„A tu grb — pasja glava!“ je vzkliknil mladi grof z Vrbe, kažoč na staro, pobledelo vezivo.

„Bolje bi jim pristojala bikova glava!“ je pristavil zasmehljivo Lamminger. In obrnivši se k oskrbniku, ga je vprašal, kako so se Hodi vedli.

„Prav kakor včeraj. Kozina in Pribek in oni dudak niso niti zinili, ko jih je oklopnik mazal z leskovko.“

Lamminger ni odgovoril ter se je obrnil k častnikoma.

„Ali vama je ljubo, gospoda?“

„Da, moremo začeti,“ je odgovoril polkovnik. Lamminger je pomignil oskrbniku, ki je nasklonil hodski prapor na zid tik kamina ter odšel. Kmalu se je vrnil s tovarišem iz Kota in dvema grajščinskima uradnikoma; za njimi so vstopili jetniki, najprej Pribek s Kozino; postavili so se v polkrogu pred gospode. Oskrbnik, ki je že poznal nakane svojega gospodarja, je postavil škrinjico „hodskih stvari“ na mizo pred Lammingerja. Ko sta jo stari Pribek in rihtar Syka zagledala, sta se stresla. Matej Pribek pa je upiral svoje mračne poglede na stari prapor.

„Ali jo poznate?“ je začel Lamminger ledeno ter pokazal na škrinjico. „Tudi vaši majestatni so v njej.“

Na te besede je oskrbnik odprl pokrovec ter jemal iz škrinjice listino za listino tako, da jih je videl vsakdo.

„Vsi so!“ je kakor nehote dostavil oskrbnik in se ozrl na rihtarja Syko, ki je pomežiknil:

„Vsi, milostljivi gospod —“

„No, pa se od njih poslovite!“ je odgovoril oskrbnik in vzel velike škarje, odstrigel pečate od vseh, jih vrgel v plapolajoči ogenj v kaminu ter za njimi še listino za listino. Plamen je zasikal in planil kvišku. V hipu so bila uničena jamstva svobod in pravic, ki jih je spoštovalo in priznavalo nekaj stoletij. Hodi, ki so gledali njih propad, niso nikdar uživali njihovih dobrot in koristi, izvzemši starega Pribka. Poznali so zlato svobodo le iz pripovedovanja starih; toda vsakdo izmed njih je vedel in verjel, da njih zaklad ni uničen za vselej in da so te stare, od prednikov podedovane listine nekaka čarobna šibica, ki jim odpre pot k zakladu. A zdaj jih je uničeval plamen, zdaj razpadejo v

W. LEO ARNDT: HIŠA V BOSNI.

perišče pepela, in ž njimi ugasne za večno poslednja nada v osvobojenje in odrešenje sramotnega životarjenja.

Lamminger je ogledoval Hode. V njegovem hladnem pogledu je žarel plamen škodoželjne, sebične radosti. Saj je videl, da se ni motil in da je dobro ukrenil. Končno vendar! Še včeraj so se upirali, celo tedaj, ko jim je grozil z vojsko in s šibami. A zdaj! Glej, kako so jim klonile trde glave, kako črno, mrko gledajo na pogubne plamene, celo ta plečati Pribek! A oni, — kako to!? Da bi ne ukrotile Kozine niti palice, niti ta prizor in da se more še smejeti? In vendar se je smejal, da, smejal se je z naničevanjem! O, pa mu že preide naglo ta smeh! — V pisarni je vladala globoka tišina, dokler je oskrbnik metal majestate v plamen. Samo njih šum in prasketanje, kadar je pergamen ali pečat padel v ogenj, je rušil tihoto. Predno pa je vrgel zadnjo listino v usodni ogenj, se je obrnil oskrbnik k Hodom.

„Konec je majestatov. Zdaj, ko so bili uničeni pred visoko plemenito gospodo (navedel je njih naslove), pred gospodi uradniki naše milostne gospodske in pred vašimi očmi, zdaj se morda izpametujete ter se ne boste več sklicevali nanje.“

Že je hotel vreči še poslednji list na ogenj, tu je zapazil, da hoče gospod izpregovoriti. In počakal je, držeč pergamen v dvignjeni roki.

„Vršite sedaj svoje dolžnosti v redu, kakor se spodobi robotnikom, da si svojega stanja še ne poslabšate,“ je dejal Lamminger ostro. „Saj vidite, da je vse zaman —“

In pokimal je, žolti pergamen je vzplaval nad ognjiščem ter padel vanje. Tedaj so se prestrašili vsi. Hodski prapor je v tem hipu naglo zdrsnil z zida, ob katerega je bil naslonjen, ter z ropotom padel preko mrežice ognjišča v plamene. A v tem je bil že tudi Matej Pribek z enim samim velikim skokom tamkaj ter je hitro dvignil prapor, da bi ga rešil pred ognjem. Toda bilo je že prepozno. Unela se je svila, in ko je Pribek prapor naglo zavihtel ter ž njim nehote zamahnil, je bil v enem samem plamenu.

Lamminger, častnika in vsi so se zmedeni umikali. Pisarna se je napolnila z dimom, skozi katerega so plapopali plameni gorečega hodskega praporja. Matej Pribek ga je obrnil k zemlji ter je hotel plamen udušiti z desnico. Ali bilo je že prekasno. Zaman si je opekel svojo desno roko. Toda hodski prapor je propal vsaj v njegovi roki ter ni ostal v posmeh tem gospodskim korabačnikom. Dim in smrad po tem po-

žaru sta pospešila razpravo, ki se je itak bližala koncu.

Lamminger je povabil svoja gosta v sosednjo sobo ter se je jezil na oskrbnika in na „kmetiško teslo“, za katerega pa se je potegnil polkovnik, šaleč se, da ima dobro, vojaško kri in da bi ga vzel resnično v svoj polk, kjer bi ne imel nobenega boljšega, ako bi bil ta velikan le nekoliko mlajši. — —

Kake pol ure nato sta odjezdila grofa s svojim spremstvom oklopnikov iz trganovskega gradu ter sta krenila nazaj v Ujezd.

Kasno popoldne pa so odhajali z grajskega dvorišča tudi dotlej zaprti stari Hodi iz Ujezda. Poslednji je prikoračil skozi vrata stari Pribek, opiraje se na svojo mogočno čekano, in tik njega je šel njegov sin Matija, ki je nosil na rami drog nekdanjega hodskega praporja. Pustili so mu ga v zasmeh. Trganovski oskrbnik mu ga je hotel sicer v pisarni vzeti, toda njegov tovariš iz Kota, Koš, mu je dejal smeje: „Pusti mu ta količek v spomin, da bodo imeli vsaj nekaj od svoje gospodske slave!“

Ko je Pribek odhajal, se je grajščinsko služabništvo na dvorišču še smejalo njegovi zastavi. On pa ni niti trenil z obrvmi ter je gledal v tla, ne morda iz srama, nego iz previdnosti, da bi se morda, ako bi se ozrl, še bolj ne razdražil ter bi potem razgnal grajske posle in jih kaznoval za njih porogljivi smeh.

Rihtar Syka, stopajoč tik Kozine, se je nekolikokrat ozrl nanj, kakor bi čakal, da izpregovori. Toda mladi gospodar je molčal, kakor bi teh vprašajočih pogledov ne razumel.

Bil je to žalosten povratek. Izpregovorili niso niti besede, samo enkrat se je oglasil stari Vahal: „Torej amen, torej amen!“

IX.

Gosta trganovskega grajščaka, gospoda glavarja okraja, sta prišla za kratko dobo na Ujezd, odkoder sta, ne zadržavši se, odjahala dalje še z večjim spremstvom, z vsemi oklopniki, ki so bili sinoči zasedli hodsko vas. Zdaj, ko so bili majestati v glavarjevih rokah ter je bilo vse ljudstvo zastrašeno, jih ni bilo tu treba več.

Kmetje so se globoko oddahnili, ko so se jim izgubili neprijetni gostje izpred oči; oddahnili so se, toda veseli niso bili, spominjajoči se svojih, ki so bili v trganovskem gradu zaprti, najbolj pa ukradenega zaklada, edine in zadnje nade v težkem, tlačanskem življenju.

Na Pribkovem domu je vladala žalostna tišina, kakor po vsej vasi. V izbi je sedel pocinovski Pajdar in je čakal bratrančevo hčer Manico. Ostal je tu pri nji, da bi ne bila med vojaškim svetom sama. Mladega Šerlovskega je poslal naprej domu poročat, zakaj se je na Ujezdu zamudil ter da se vrne takoj, ko se položaj tu nekoliko olajša. Postavni mladenič je odšel, toda rajši bi bil ostal ali pa vzel Manico sabo na dom, če bi bilo to možno in če bi ona hotela. Med potjo je mislil le na njo ter se v svoji skrbi za njo tolažil s tem, da je pri nji stari Pajdar, ki ne dopusti, da bi se ji zgodilo kaj žalega.

Skrbel je zanjo bolj, kakor ona sama. Da bi šla ž njim k sorodnikom v Pocinovice, o tem ni hotela niti slišati, češ da se vojakov ne boji, zlasti ker je tu ž njo stric, in kako bi tudi mogla oditi, ko ne ve, kako je in kako bode z očetom in dedom? Le na ta dva je mislila ter izpraševala zanja, kjer je mogla. Naglo in vsa razburjena je prišla v izbo k stricu Pajdarju ter mu začela pripovedovati, da prihaja od Kozinovih; pravkar se je vrnila iz Trganova stara Kozinka, ki je bila tam danes že drugič, takoj zarana in zdaj popoldne, obhajajoča grad, da bi zvedela, kaj se je zgodilo s sinom in z vsemi ostalimi. S tega družega pota je prinesla končno novico, ki pa ni bila vesela in ki jo je zdaj pripovedovala tudi Manica svojemu stricu: kako grdo je ravnala gosposka tam z vsemi, zlasti pa z njenim očetom in s Kozino. Postavnemu dekletu se je tresel glas, ko je pripovedovala, da so očeta, Kozino in dudaka Iskro silno izšibali. Burno se je dvignil stari Pajdar izza lipovega panja, ob katerem je sedel na priprostem stolcu. Tako ga je zadela ta vest. Saj je bilo na Hodskem doslej nezaslišano, da bi tako spoštovane može bili kakor potepuhe in tatove.

„Že z bati gredo na nas! Doživel sem že toinono — ali kaj takega! Zdaj se pa pomenimo drugače, gospoda! Oho!“

Še sta govorila o jetnikih, zlasti o dedu in očetu, ko so zunaj zaškripala vratca ter sta se skozi polagoma padajoči somrak pojavili dve črni senci. Duri so se odprle, in ona, o katerih se je govorilo pravkar, sta vstopila: najprej stari Pribek, truden, zgrbljen, z lasmi razkuštranimi od vetra in mokrimi od snega.

Pozdravil je, in ko je skočila k njemu Manica ter ga prijela za roko, se je razjasnilo starčevo lice. Sin njegov, Matija je vstopil z drogom, izpregovoril ni ničesar ter molče prijel za desnico, ki mu jo je podal Pajdar. Postavil

je kol bivšega hodskega praporja v kot ter naročil kratko hčeri, naj skuha dedu juho; in že je kakor utrujen sedel na stol, podprl lehti ob panj ter položil glavo v dlani.

Manica je hitela zakurit, toda njene oči so zrle bolj na očeta, kakor na drva in ogenj. Pajdar pa je stopil k bratrancu ter končno pretrgal mučno tišino: „Slabo se vam je godilo. Ali je resnica, da so vas z bati —?“

„Zdaj pa še ti!“ se je zadril nanj Pribek in naglo dvignil glavo. „Ne govori mi o tem! Dovolj mi je že te sramote! Frakarji! Ukradli so nam vse, kakor tatovi“ — Pribek je vstal — „in povrhu nas še mlatijo! Oh, mati božja, tega jim ne pozabim nikdar! Prisegam pri Bogu, pa naj počrnim, kakor to oglje!“

Ker je Manica držala v roki gorečo trsko, je padala svetloba na Matijo Pribka, ki je govoreč stal v beli suknji, vzravnan, z dvignjeno roko in bled; oči, zalite s krvjo, so mu bleščale.

Stari Pribek je sedel na krajnici svoje postelje ter sklepal svoje uvele, žilnate roke, gledal na svojega sina ter si polglasno ponavljal: „Ta zvezda — ta zvezda!“ — —

Ko je poprej stric Pajdar sedel še sam z Manico, je tudi stara Kozinka sedela sama v svoji sobici na kotu ter je molila. Tega trenutka samote in molitve ji je bilo že treba. Včeraj, ko so ji pobrali zaklad listin ter odvedli sina, ni zatislila očesa vso noč. Dolgo je ostala pri svoji sinahi, dokler prestrašena otroka nista zaspala, in še potem; komaj pa se je izdaniilo, je že vrgla kožuh nase ter je hitela v Trganov. Njeni mračni pogledi so se upirali srepro v bele zidove grajščinskega poslopja, okoli katerega je hodila, da bi morda kje zagledala svojega Jana ali da bi vsaj zvedela, kaj se godi ž njim in z ostalimi. Vrnila se je in malo opravila. Sinaha jo je čakala, kakor bi bila na trnu. Bila bi tudi sama tekla tja k gradu, toda zaradi otrok in vojakov ni mogla.

Čudno je bilo sedaj! Stara užitkarica, ki je bila včasih napram sinahi precej stroga, je ravnala od sinoči ž njo kakor z lastno hčerjo. Pazila je na otroka, ji pomagala in ko se je popoldne vrnila že drugič od grada, ji iz obzirnosti niti ni povedala vse resnice.

Ko je vojaštvo odšlo, se je umaknila v svojo sobico ter je molila za sina. Tiho je bilo naokoli, samo veter je žalostno požvižgaval v somraku. Tedaj se je zunaj oglasil Volk. Njegovo rezko lajanje je zmotilo starko v molitvi. Trenotek je poslušala, ko pa je pes umolknil, je sklonila glavo in začela napol šepetaje moliti dalje. A ni

dolgo molila, zakaj čez par hipov so se začuli zunaj drobni, hitri koraki in mali Pavel je prišel v sobo in komaj sopeč naznanil, da je prišel ata. Predno pa je prišla kmetica do vrat, je prišel on sam, noseč malo Hanico v naročju, a za njima Hanči, vsa blažena od veselja.

Ko je pogledala stara Kozinka na sinovo obvezano glavo in na njegov blede obraz, ni mogla niti ziniti; v tem hipu pa so se ji zalile oči s solzami. Sin je to dobro videl in ginjen jo je prijel za roko, katero mu je dala v pozdrav in pa — saj je to sama čutila in nameravala — tako, kakor bi ga prosila odpuščanja.

Vsa družina je sedla okoli babičine mize; vsi so se radovali prihoda milega gospodarja, od kogar se otroka nista niti genila. Hanči ga je izpraševala, kako mu je bilo na gradu in kako so ž njim ravnali. Na to je Kozina le kratko odgovarjal, govoril je o oklopnikih ter vpraševal, kako so gospodarili doma in na vasi. Njegova mati je govorila malo. Njej je viselo na ustnicah le eno vprašanje, a ni ga izrekla, ker je videla, da se sin izogiba temu pogovoru.

Predno so se nadejali, pa so dobili gosta. Prišel je k njim na poset draženovski stric, stari Krištof Hruby. Že sinoči, ko so odvedli Kozino in vse druge na trganovski grad, je poslala stara Kozinka k svojemu bratu vest, kaj se je zgodilo. Da je prišel šele zdaj, je opravičil s tem, da ga ni bilo doma, nego je bil v Brodu zaradi nekega posla. Prijel je mladega gospodarja za roko, jo srčno potresel ter dejal:

„Sem že slišal, moj ljubi!“

Ko je nato odložil plašč in svoj široko-krajnik, je sedel, mlada gospodinja pa je odšla, da pripravi večerjo svojemu možu in gostu.

„Torej že veš, Krisl —“, je začela stara Kozinka, zavračajoča tako pogovor k vprašanju, ki bi ga rada izprožila.

„Dà, slišal sem, da so naše majestate sežgali“, je odvrnil z vzdihom, „toda uničili niso s tem naših pravic“, je dodal Hod. Stara sestra se je stresla, ko je to slišala. Sedaj je torej vedela!

Tedaj pa so se v veži oglasili koraki, in v sobo je vstopil rihtar Syka, „prokurator“.

„Kmetica, zdaj pa že morem govoriti pred tem“, je dejal še med vratmi ter je pokazal na mladega Kozino. „Ta je drugačen prokurator!“ je dodal. „Toda zakaj sem k vam prišel! Ali veš, kmetica, da v pisarni niso imeli v škrinjci vseh majestatov? Dobro sem štel — in ko je oškrbnik, ta bistra glava, kakor nehote vprašal, ali so vsi — no, naša mama me tudi niso krmili le z ne-

umno kašo! — tedaj sem vedel precej, da tam ni vseh.“

„Da niso bili? I, kako pa naj bi bili?“ je odvrnila živo stara kmetica, vstala, snela čez prsi križema prevezani robec in odpevši se, vzela iznad prs pergament s pečatom ter nato še drugzega. „To sta tista dva najboljša, kakor si rekel Syka, da bi zadoščala za sodišče, ker je v njima vsa naša pravica!“

Stara Kozinka je stala za mizo, držeča v dvignjeni desnici zarmenela majestata z visečima pečatom. Njene oči so se svetile ter gledale z enega moža na drugzega.

V trenutku, ko je listini pokazala, so presenečeni naglo vstali vsi: mladi Kozina, razboriti Syka in belolasi draženovski rihtar. Syka pa je hitro segel po pergamentih, kakor bi se bil hotel prepričati, ali sta prava pravcata.

„Sta, sta naša tale dva!“ je potrdila z nasmehom kmetica ter pripovedovala, kako ji je sin na rihti dobro in o pravem času rekel, da so prišli gospodje po majestata ter da jo je vprašal, ali so dobro skriti. Tedaj da se je domislila takoj, da bi zaradi varnosti ta dva najodličnejša skrila drugam, ker če so zgrabili sina, bodo prav gotovo iztikali tudi pri njej za njimi; in tako je še za časa vzela ta dva majestata iz škrinjice, ju spravila v nedrije in ž njima tudi stari pečat. Med temi besedami je vzela iz miznice tudi star pečat. „No, teh pa nam gospoda že ne vzame več!“ je pristavila odločno ter pogledala na listine, ležeče pred njo na mizi.

„Ne vzamejo jih!“ je ponovil njen sin. „Ne vzamejo, in tiste sežgane nam Lomikar še vrne! Mora!“ Oči so mu zagorele in na pobledelem licu se mu je pojavila rdečica. Stari draženovski stric je pokimal s svojo belolaso glavo, Syka pa je podal pogumnemu tovarišu svojo težko roko.

Med tem se je Hanči urno vrtela okoli ognjišča, pripravljajoča večerjo. Bilo ji je lažje in veseleje, ker se je mož vrnil in tudi zato, ker ne bo imel z gospodo nič več opraviti. Stare listine je gospoda odnesla — Bog ž njimi! — Hanči se ni žalostila preveč za njimi. Koliko preprirov, žalosti in neprijetnosti je že bilo zaradi njih, a vselej zaman!

Končno se potolaži tudi Jan zaradi njih izgube in zopet bo svet mir in zopet bo njihov, njen in njiju otrok! —

X.

Od one mrzle noči, ki so jo ujezdski Hodi prebili v ječi na trganovskem gradu, mraz ni odnehal. Zima je resno nastopila. Po dolinah je

R. VALDEC: SPOMENIK FR. RAČKOMU.

veter še odpihaval snežinke, toda po višinah se bela odeja že ni ganila več. Temena Čerhova, Haltrave, Škarmanjca in vseh ostalih gor, višjih in nižjih, tu prav nad hodskim okrajem in dalje po mogočnem ozadju šumavskem, so vzela nase bele čepice; od njih pa so se spuščali po gozdnatih strminah in pobočjih snežni zavoji, med katerimi se je odražala temna modrina globokih, onemelih gozdov.

Tako tiho in nemo je bilo tudi po vsem hodskem okraju. Zdelo se je, kakor da je bil zstrašen s tem, kar se je zgodilo nedavno v Ujezdu in na trganovskem gradu. Nikjer niti sledu burne nevolje ali pogumnega odpora, kakor da je neugnanim Hodom zamrla tudi vsa smelost in odvažnost, ko so bili šežgani njih majestati. Toda v tej mračni tišini ni bilo niti tope resignacije niti malodušnosti. V njej je klil vihar!

Kakor veter se je razneslo po vsej širni okolici od Postrekova pa do oddaljenih Pocinovic o tem, kako se je postopalo v Ujezdu in v Trganovem z rihtarjem Syko, Pribkom, mladim Kozino in z drugimi starimi gospodarji in kako je Lamminger uropal škrinjico „hodskih pravic“. Tupatam se je ob tej novici sklonila mnogokatera glava v težki zamišljenosti, tupatam se je začul globok vzdih, da je zdaj vsega konec, — a še več je bilo pošiljanih kletvin na novi grad v Trganovem in na njegovega gospoda; a v živahnih razgovorih o tem nasilju gospodske se je izgubil posamezni vzdih in posamezna tožba, ko so se po vseh hišah in hodskih samotah naglo oglašale besede vzkipevajočega gneva in hrepenjenja po osveti. Pa tudi pohvala in živo priznavanje je odmevalo v teh besedah in sicer vsem Ujezdčanom, ki so toli pogumno branili svoj stari ščit po očetih podedovane pravice. Največ pa so govorili o mladem Kozini; občudovali so njegovo smelost, kako se je upal na samega Lammingerja, okrajnega glavarja, v prisotnosti onih častnikov in cele vojske, ki je stala v sobi in okoli rihte z golimi palaši. —

Najprej so pritekli v Ujezd znanci iz Draženova, Postrekova in iz Hodova, da pozvedo vse ter da se razgovore z onimi, ki so trpeli zaradi njih vseh. Pa tudi iz oddaljenejših hodskih vasi so prihajali kmetje in sicer sami stari, izkušeni in spoštovani. Ali so se ustavili naravnost pri Kozini ali pa so prišli z rihtarjem Syko ter so stiskali desnico mlademu gospodarju. Malo so posedeli, pogovorili se in skoraj vsak izmed njih je odhajaje vprašal;

„In kaj dalje?“

„No, zdaj je dobro molčati, zato pa še nismo rekli zadnje besede. Boš že slišal!“ je odgovarjal Kozina.

Toda nikomur ni povedal, niti omenil, da niso uničeni vsi majestati in da imajo še dva dobra in sicer prav najvažnejša, kakor je dejal Syka. Ravnal je tako predvsem po nasvetu rihtarjevem. To je torej ostalo za sedaj njih skrivnost, njiju dveh, draženovskega strica in stare mamice.

Hanči se je sedaj uprav čudila, kako je z njenim možem. Saj si je mislila, da bode po tem, kar ga je zadelo, še zamišljenejši in da tega tako kmalu ne pozabi. Toda bil je mirnejši in zgovornejši kakor kdajkoli pred tem! Seveda tako veselega, kakor je bil neoženjen, ko je hodil za njo, takega ga zdaj ni videla nikdar več. Senca nekake skrivne skrbi in tajnih misli mu ni izginila z lica. Tudi ji je bilo čudno, da je zdaj toli često zahajal k materi na kot in neko likokrat se ji je pripetilo, če je prišla slučajno za njim, da sta on ali stara tašča takoj in očitno zaradi nje začela nov razgovor. Nekaj sta ji prikrivala. Ali kaj? O čem sta govorila? O njej gotovo ne, kajti odtlej, odkar jih je bila presenčila vojska, se je vedla tašča napram njej mnogo iskreneje in ljubezniveje, nego kdajkoli poprej, a tudi Jan se ni izpremenil. No, imela je vendarle skrb. In tako je nekega večera, ko je s Hanico v naročju sedela poleg moža, ki je držal na kolenu Pavleka ter je bil baš zgovoren in miren, kakor da je pozabil na vse, porabila lepo priliko in ga je vprašala, ali ima morda kakšno tajno skrb. V teh par njenih besedah se je oglasilo vse njeno iskreno udano srce, polno skrbi in straha zanj. —

„Čemu imaš take misli? Kaj naj bi imel čudnega z mamom? Saj veš, ona je stara Hodka, in tudi jaz ne morem kar tako pozabiti. Pogovarjava se včasih, kako je bilo za starih časov. Nič ne skrbi, Hanči, ti in otroka ste mi najljubši!“

Govoril je resnico, zato so njegove poslednje besede zvenele toli prisrčno in prepričevalno. Hanči se je zato sedaj popolnoma pomirila . . .

Tiho in nemo je bilo po vsem hodskem okraju. Zato pa je oživel trganovski grad. Baron Albenreuthski se je bavil najrajši z gospodarskimi registri in računi, katere je pregledoval neumorno ter jih izterjaval prav do vinarja in — do bilke. Tudi je prečesto prihajal na svoje pristave nadzirat oskrbnike in priganjat posle, ki mu niso delali nikoli zadosti; vsaj zdelo se mu je tako in zato se ni menil za stok in tožbe svojih tla-

čanskih delavcev, ki so ga za Boga prosili, naj jim zmanjša breme.

Ali zdaj je pogosteje ostavljal svojo pisarno, da je sprejemal goste, ki so prihajali na njegovo vabilo. Bili so večinoma plemiči iz sosedstva. Ž njimi je odhajal na lov v svoje prostrane šume. Zadnjič je prišlo tudi nekaj častnikov plemičev iz plznske posadke, med njimi grofa Stampach in z Vrtbe.

Še nikdar ni imel trganovski grad pod svojo streho toliko gostov, kakor to pot, še nikdar ni odhajala z njegovega dvorišča tako številna lovska družba. Njej na čelu sam gostitelj Lamminger, jasnega obraza, kakoršen je bil v zadnji dobi vedno. Opazili so to vsi, ki so ga poznali, najbolj pa grajščinski posli, ki so se čudili in niso slutili, kolik kamen se je odvalil s prsi njihovega strogega, nepristopnega gospoda. Opazili pa so to tudi hodski kmetje, ki so v kožuhih in kučmah vodili trope gospodskih psov ali pa so korakali spredaj s koli v rokah, da so izganjali ali gonili divjačino po gozdih, koder so nekdanjihovi očetje gonili sami tako svobodno in samovoljno, kakor zdaj ti gospodje. Hodi so dobro opazili izraz gospodovega lica in so ga tudi dobro razumeli. Zato, ker jim je uničil majestate, se je tudi predrznil zahtevati od njih novo breme. Saj bi si tudi drugače ne upali z grada ukazati Hodom iz Hodova in Klenča, naj pridejo gospodom za gonjače. A obenem so jim zagrozili. Hodovci in Klenčanje so šli. Kaj bi zdaj tudi pomagalo modrovati! — Toda kako so šli in kako so gledali z višine pod gozdom na gospodske lovce na konjih, jahajoče polagoma v kreber!

Najprej je torej to zadelo Kleneč in Hodovo. —

Po vsem Hodskem se je govorilo o tem s sočustvom in gnevom.

„Se že začenja!“

„A bo še slabše.“

„Danes Klenčanje, jutri pa mi —“

Tako so govorili povsod, spominjajoči se svobodnega lova svojih prednikov, ki so od vseh lovov dajali Domažličanom za božične praznike le nekaj zajcev, Hodovci dva, Postrekovci, Klenčanje, Ujezdci, Dražinovci, Pocinovci, Stražanje, Kyčovci takisto po dva, a Lhotci in Medakovci po enega!

O tem so se živahno razgovarjali tudi na preji pri Pribkovih. V prostorni, lepo zakurjeni sobi je bilo živo in tudi veseleje, ker je izginila odtod senca — molčeči Matija Pribek, čegar obraz je bil skoraj neprestano mračen. Odšel je

takoj zvečer, menda kakor bi čutil, da med nje ne spada.

Njegov stari oče pa je sedel med mlado družino, fante in dekleta, ki so predla lan, njim pa se je pridružila tudi Dortka, mlada žena dudaka Gregca Iskre. Sam jo je nagovoril, naj bi šla, in obljubil ji je, da pride kmalu za njo in da pojmeta skupaj domov. Rada ga je poslušala, saj je iz te samote kraj gozda redkokdaj zašla med ljudi, po katerih se ji je tožilo večkrat, zlasti zdaj, ko zimski večeri niso imeli konca. Toda nocojšnja preja ni bila taka, kakoršna je bila včasih. Tudi tu, kjer so zveneale vesele pesmi, šala in smeh, se je poznal resni čas. Niti lahko-miselna in nerazglabljaljoča mladina se ni veselila običajnim načinom ter ni mogla v svojem pogovoru preiti zadnjih dogodkov, a zlasti ne onih, ki so se pripetili tu pri Mateju Pribku.

Za trenotek pa so vendar pozabili na sedanjost. To je bilo, ko so se menili o poslednjem velikem lovu gospode ter so se spominjali minulih časov. Stari Pribek jih je zavedel v minulost, v ogromne gozde, ki so bili takrat njih last in polni različne divjačine, in pripovedoval je, da je bilo še za njegovih mladih let medvedov mnogo več kakor zdaj, a volkov je po vsaki gošči kar mrgolelo.

„Vsako noč pozimi smo imeli lepo muziko. Volkovi so zavijali, da je bilo strah, in vselej so bile zarana volčje jame polne teh zverí. Volčji kožuh je bil prav po ceni. In kdor je šel v mesto ali v gozd, se je moral pripraviti na kakega volčka. Jaz sem ubil marsikaterega. Ali bi ta čekana mogla pripovedovati —!“

Pogledi vseh fantov in tudi deklet so se obrnili v kot, kamor je stari Pribek pokazal z roko in s pogledom. Eden izmed mladeničev pa je vzel čekano v roko ter jo ogledoval. Bila je neobičajno visoka in silna, iz hrastovine, narejena očitvidno za izredno močno in težko roko, kakoršno so imeli le Pribki. Pod leskečo se sekira je bila žoltookovana palica, a v tem svetlem okovu je sijalo nekoliko rdečih in modrih ponarejenih kamenčkov, ki so bili vdeleni v srebrne obročke. Fantom je to orožje zaradi okova jako ugajalo. Potežkovali so ga in poizkušali.

„Ta mora biti pa že zelo stara“, je pripomnil eden izmed njih.

„Seveda, starši ko ti in jaz. Že moj ded jo je nosil. Ali ostala mu je edina iz tiste vojne, ko so cesarski vojaki požgali Ujezd ter vzeli vse. Če bi ta čekana znala govoriti, fantè! Koliko je pobila volčkov! A razbila je tudi marsikatero človeško glavo. Ded sam je oplazil s to čekano

nekega cesarskega častnika, da je izdihnil, ker je mučil rajno babico.“

Mladenci so gledali mogočno orožje še z večjim zanimanjem, pa tudi dekleta so vstajala in iztezala vratove, da bi si ga ogledala, in ena izmed njih, črnooka in dolgih kit, je na starčeve besede vzkliknila :

„Hu! Kar mráz mi leze po hrbtu!“

„In kaj je imel ded od tega, oče?“ je vprašal eden fantov.

„Kaj je imel? Kaj! Moral je pot pod noge — in hajd v gozde! Saj so jo vdrlí za njim, kakor roj čebel! To je bil fant! Vrečo graha je nesel bogvekam kakor perje. Vi, fantje, si vruga domišljate o sebi, a takrat so bili vendarle drugačni fantje ter so imeli drugačno kri. Vi pa naš ded !

Ta se ni nikdar ognil, če je srečal v gozdu medveda. Ruval se je ž njim kakor s fantom. Enkrat so vam naš dedek izpraznili medvédje gnezdo in so nesli tiste medvedke domov. Že so bili ob potoku, tedaj so zaslišali, kako za njimi nekaj rjove. Bila je medvedka! Bežala je za njimi, režaje kazala zobe in tulila za svojimi mladiči. Naš dedek pa so bežali, kar so mogli. Saj so morali, zakaj ta zver je tekla kakor veter,

bližje in bližje, prav do vasi in še v vas. Ali tedaj so pritekli ljudje ter so medvedko potolkli.“

„Pa kaj so dedek storili s tistimi mladiči?“

„No, ti so jih ogrizli, da so bili dedek vsi obliti s krvjo. Potem so jih nesli v mesto na hodski grad gospodu kraljevemu knezu, ta pa jih je bajè poslal zopet k nekemu gospodu v Prago.“

„O, da bi hotel tak medved požreti Lomnikarja, kadar bo zopet na lovu!“ se je oglasil eden fantov.

„Ej, ta zaznamovani Judež bi prej mesto sebe par Hodov podvrigel! Saj mu bomo zdaj za vse dobri —“

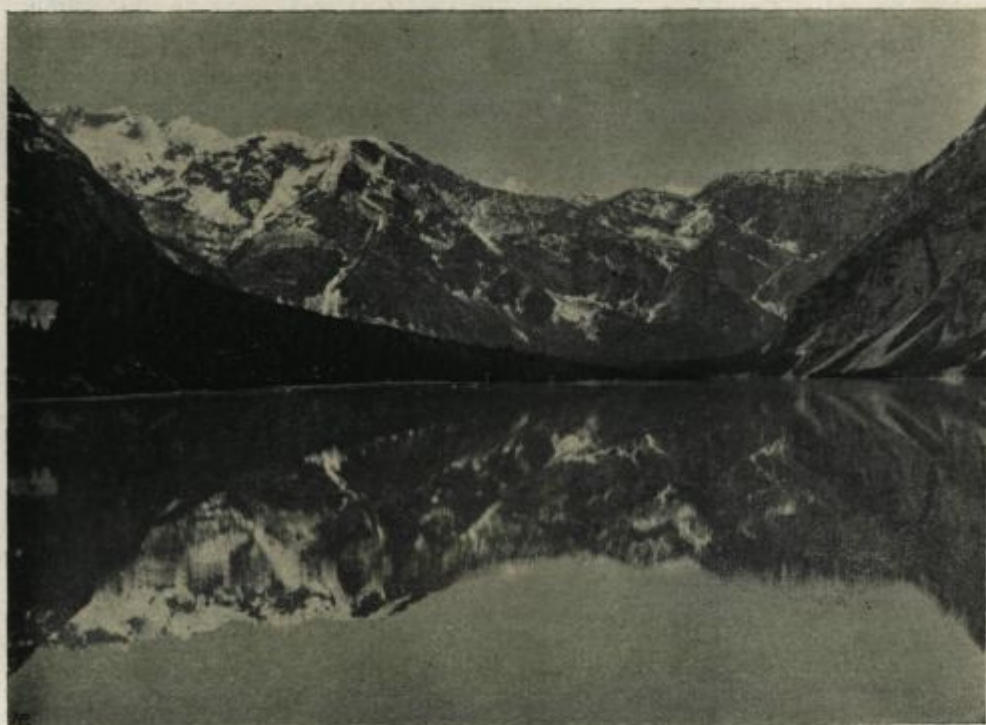
„Št! — Tiho! Ali slišite? Zvonci!“ se je oglasila Manica. Vsi so utihnili in posluhnili.

Slišali niso ničesar. No Manica je trdila vendarle, da se ni motila.

„Komu bi se hotelo danes v tem pasjem vremenu!“

Vendar so zopet utihnili ter napenjali sluh. A čulo se ni ničesar, le cviljenje vetra, ki je metal v okna cele štrene prhkega snega.

(Dalje sledi.)

BOHINJSKO
JEZERO.

V POSETIH PRI GREGORČIČU.

IV. NA HRIBU.

(Dalje)

ZVrsnega* smo prišli tisti julijski večer nazaj na Libušnje šele v poznem somraku. Prenočil sem pri vikarju Smrekarju, s katerim sva se do polnoči pogovarjala o Gregorčiču in o njegovih obiteljskih odnošajih. Med razgovorom sem opozoril svojega gostitelja na čudni slučaj, da se je naš pesnik narodil istega dne (15./X. 1844.) kakor nesrečni nemški filozof Frid. Nietzsche. Drugo jutro na vse zgodaj pa sem se vrnil v Kobarid. In v naslednjih petnajstih dneh sem potem prehodil vso Soško dolino ter se seznanil z vsemi sloji ondotnega prebivalstva. Pri tem sem se posebno zanimal za — preprosto ljudstvo, proučujoč njegove šege in običaje ter dobre in slabe navade in lastnosti. Tu sem naletel, zlasti med gorjanci, toliko naravne „prvotnosti“ in uprav ganjlive preprostosti brez vsakoršne ničemurnosti, da sem se često zavzel. Naši obsoški planinci, ki živijo tam gori na svojih samotnih višavah, daleč od vsega posvetnega šuma, so nepopačeni otroci prirode, ki imajo o svetu in vsem ostalem človeštvu še starodavne, predpotopne nazore. Ondi zgoraj na planinskih vrhah, po zakotnih gorskih seliščih je veljavna še gola moška beseda brez vsega rotnja in siljenja na slovesno prisego. Tukaj ni farizejske hinavščine in lokavega licemerstva. Vsakdo nosi srce tako rekoč na — jeziku. Ljudstvo je pohlevno in krotko, rahločutnost in dobrota mu odmeva iz slehrne besede. In ker je ločeno od ostalega prebivalstva po dolinah, kjer se prevaža svetovna kultura, napredek in prosveta, prešinja ga še ona toli živa vera v Bogá in detinska udanost v njegovo večno-nerazumljivo voljo in previdnost, da na svojih nebotičnih gorah, zlasti ob nevihtah, med bliskanjem in grmenjem občuje kar neposredno s svojim Stvarnikom in z njegovimi nebeškimi pomočniki. Seveda je med temi pripročniki pomešano mnogo takšnih bitij, ki so so jih naivni planinci sami ustvarili v svoji bujni domišljiji vzpričo prirodnih čudes, razgrinjajočih se pred nerazsvetljenim njihovim pogledom. Tu gori v obsoških planinah so se ohranile še razne prazgodovinske bajke in pravljice ter fantastične srednjeveške vraže. Pripove-

dujejo si še o vedomcih in o veščah, o škratu in o povodnjem možu, o vilah in o rojenicah, o belih in častitljivih ženah, o Vesni in o Babi, o Belinu in o Šembilji, o pozaju (zmaju), ki je zahteval v žrtev mladih deklet, ter o začaranih kraljičinah in o hudih mačehah itd. Da sanjarijo naši planinci tudi o različnih zakopanih zakladih zlata in drugih dragocenih rudnin, o tem pričajo čarobne pravljice o zlatonosnem Bogatinu, o dobrotvornih triglavskih ženah, o tajnostnem kozlu Zlatorogu itd.

In v tem mističnem somraku poetičnih bajk, basni in pravljic, v naročju prvotno-naravnega, nepokvarjenega, vernega in v Boga zaupajočega planinskega ljudstva je vzniknil, se je porodil ter je vzrastle naš — Simon Gregorčič. Iz neusahljivega vrelca te ljudske domišljivosti je zajemal večino svojih, toli pestrobojnih, blagoglasnih in simbolsko vpodobljenih pesnitev, da se jim divi danes ves slovanski svet . . .

S knjižico I. zvezka Gregorčičevih poezij v roki sem se izprehajal takrat ves zamaknjen po njegovem slikovitem planinskem svetu, prebiraje posamične pesmi kar na lici mesta njihovega pozorišča. Tu sem se torej prepričal o resničnosti Goethejevega izreka, ki se tu ima glasiti:

„Kdor Gregorčiča hoče spoznati,
mora v planinski raj potovati!“

Ko pa sem se koncem julija meseca l. 1882. vrnil iz mirne Soške doline v šumno našo stolnico, sem se prestrašil — ljutega prepira, ki se je bil vnel za moje odsotnosti o nedavno izišlih pesnitvah Simona Gregorčiča.

Ker je bil urednik lista, v katerem je naš pesnik dotlej priobčeval svoje proizvode, l. zvezek njegovih zbranih poezij imenoval „zlato knjigo“, so začeli v nasprotnem literarnem taboru na njegovem pesniškem zlatu stikati za pegami in marogami. Spočetka, takoj po izidu zbranih poezij, (dne 20. aprila 1882.) so sicer čestitali „pesniku in vsemu slovenskemu narodu na ti lepi slovenski knjigi“, že malo tednov pozneje, dne 11. maja pa, ko so slišali, da se Gregorčičeve poezije „neki prodajajo izvrstno“, da se jih je razpečalo že 1100 izvodov, so izjavili: „da se popolnoma ne vjemajo z vsem, kar imajo (poezije) v sebi“, ter so izrecno oporekali čestitki v „Slov. Narodu“ in „Slov. Gospodarju“: „Ponosno pa sme biti

* Vrsno leži 595 m (ne le 500 m) nad morjem.

Op. pis.

zlasti naše duhovenstvo, da nam je izmed njegovih članov vzrastle tak veleum, tak pesnik". In zopet mesec dni na to, dne 10. junija istega leta so pesniku našeli kar celo dvanajstoricu pohujšljivih pesmi ter mu podtikali kvarljive namene, o katerih se Gregorčiču niti sanjalo ni.

Tem duhovnim grajalcem se je pridružil še posveten učenjak s „kritiko Gregorčičevih poezij“, ki jo je priobčil v 7. številki celovškega „Kresa“ II. V tem sestavku se trudi veleučeni profesor v potu svojega obraza, da bi kolikor toliko ovrgel, ali vsaj poslabšal ugodno in pravično oceno Gregorčičevih poezij, ki jo je bil napisal njegov nekdanji nasprotnik v znani „pravdi o slovenskem šestomeru“ . . .

Čitajoč danes, po minulem četrstoletju tisto posiljeno „estetsko“ razpravo o pogrešanju harmonije v pesnikovih mislih, o budistiškem njegovem naziranju, o nejasnosti celih pesmi, o slovniških hibah in napačnih naglasih ter o podvojenih rimah — vzklikne človek pač nehote s pokojnim dr. Jernejem Zupancem: „Čudim se, da se je pri nas moglo kaj takšnega natisniti!“ Še bolj pa bi se čudil kritik sam, ko bi vstal iz groba in bi slišal, da tiste Gregorčičeve poezije, ki jih je on imenoval „prvence“, danes slove kakor njegove najdovršenejše pesnitve.

Naš Simon Gregorčič torej svoje pesniške slave ni užival neskaljane niti mesec dni! Njegove zbrane poezije so izšle o Veliki noči, aprila meseca, 1882, a že mesec dni pozneje, v VI. številki „Ljublj. Zvona“, zavrača pesnik svojega „grajalca“. In v naslednjih dveh številkah (VII. in VIII.) je priobčil ogorčeni mož obširen cikel pesmi pod naslovom „V obrambo“. Tu je parafraziral, glosiral, tolmačil in razkladal vseh dvanajstero pesmi s toliko vnemo in gorečnostjo, toli duhovito in vznešeno poetiški, da se mu je čudil ves slovenski svet, ugibaje, ali so lepši in dovršenejši prvotni Gregorčičevi izvorniki ali komentarji njegovih nedosežnih poezij . . . Profesor Erjavec, kateremu je vzhičeni pesnik dan za dnevom prinašal odlomke svoje „obrambe“, se ga je kar ustrašil ter ga, kakor odkritosrčen prijatelj in svetovalec, dobrohotno miril in zavračal: „Simon! Nehaj, nehaj! Ne ženi se preveč, ker tolik napor Ti ubije vse duševne moči!“

Toda užaljeni pesnik ni odnehal, nego je napisal v teku nekoliko tednov vso tisto ognjevito „obrambo“, ki obsega v ponatisku šestnajst drobno tiskanih „Zvonovih“ strani.

Ko sem ga meseca oktobra l. 1882. posetil s svojo soprogo v starem vikarskem stanovanju,

je bil naš pesnik zopet pomirjen; vsaj delal se je takó, kakor da bi bil prebil nevarno bolezen. Z nekim sladkotrpkim sarkazmom mi je recitiral iz pravkar izišle knjižice: „Gregorčičevim kritikom odgovor in pouk“ ondi natisnjeni epigram:

„Oh, koliko pač napora in truda
za čuden dokaz, da moj prórok je — Buda!
Glej, tvoje brbljanje je res dokazálo:
ne, da sem jaz Buda, da ti si — budálo!“

Obenem je Gregorčič izrazil svoje zadoščenje, da je navedenem protestu zoper njegove kritike na čelu „duhovnik“: neustrašni pesnik Gorazd (Aškerc). Takisto ga je veselilo, da je profesor Josip Marn, na katerega je bil naperil prvo obrambno pesen: „Mojemu grajalcu“, javno priznal, da on „pesnika ni grajal“, pač pa je bil ustavil in zabranil še ostrejšo sodbo o Gregorčičevih poezijah, in to „s čisto verskega in cerkvenega stališča“.

Ob isti priliki mi je pokazal Gregorčič „Zaupnico gorenjskih duhovnikov“, izdano na dan Sv. Cirila in Metoda 1882. . . . Slične zaupnice in tolažilna pisma so mu bili poslali mnogi zasebniki in razna slovenska društva, n. pr. „Slovenski jez“ v Brdih, akademično društvo „Triglav“ v Gradcu, ki mu je podarilo obenem ličen album za fotografije, potem pevsko društvo „Lira“ v Kamniku, „Rokodelsko in bralno društvo“ v Tolminu itd.

Po kosilu, na katerem naju je pogostil z izbranim grozdjem in z izvrstnim pikolitom iz lastne kleti, naju je Gregorčič spremil izmed tesnoličnega Gradišča na solčni hrib na južozapadni strani sela. Tisti hrib je bil on med tem kupil. Razkazovaje nama širni obseg in ugodno, prisojno lego hriba, je pravil, da se je spočetkoma pogajal za to posestvo, k kateremu še spada njiva z brajdami doli ob Vipavi, skupno s prijateljem Erjavcem; ali ko je prišlo do kupne pogodbe, ga je Erjavec „pustil na cedilu“. Kakor sem pa pozneje slišal, je imenovani prijatelj igral le nanaidezno ulogo sokupca, da bi pripomogel nepodjetnemu pesniku do vsega posestva, ki bi ga moglo preživljati na stara leta.

Gregorčič je s prodajo I. zvezka svojih poezij skupil precej lepo svoto denarja, kajti blagodušni njihov založnik, Ignacij Gruntar mu je bil izročil naenkrat ves čisti dobiček. Vrhu tega so prijatelji in sicer z veliko zgovornostjo pripravili pesnika do tega, da je prosil za umetniško ustanovo, kakoršno naučno ministrstvo razpisuje vsako leto v podporo izobrazujočih se umetnikov. Ustanova je znašala menda kakih

300 gld. Vse je torej kazalo, da se pesniku obeta mirna in varna bodočnost.

Poslovili smo se takrat prav iskreno. Pri razhodu me je Gregorčič prosil, da naj mu večkrat kaj pišem ter ga obveščam o narodno-slovenskih razmerah v središču in širom slovenske domovine.

V smislu pesnikovega naročila sem mu bil pisal potem razna pisma. V enem svojem listu sem mu mimogredé opisal neugodno gmotno stanje trpina Josipa Cimpermana, na kar mi je Gregorčič odgovoril dne 2. februarja l. 1883. z naslednjimi vrstami:

„Dragi Kretanov! Vaše sporočilo o g. Cimpermanu me je zbolelo; rad bi mu pomagal, a verujte, storil sem, kolikor sem mogel: odstopil sem mu do malih dobrotin ves lanski honorar, pri „Zvonu“ zaslužen; Levec mu ga je, neimenovavši me, izročil v treh obrokih à 15 for. Cimpermanu o tem ni treba praviti; to povem le Vam, da me ne boste krivo sodili. Priporočil sem g. Cimpermana tudi nekaterim drugim svojim prijateljem, — a glavno skrb bi morali vendarle imeti zanj — Ljubljanačani. „Bog je visoko, — car daleko“, pravi poslovica, a Ljubljana je blizu in Cimpermanove razmere pozna! . . .“

Vzpodbujen po mojem poročilu, je napisal Gregorčič tiste dni kratek sestavek v „Slov. Narodu“, kjer je opozarjal čitatelje na Cimpermanovo bedo; obenem pa je apeliral na — Janka Kersnika, kakor na „najimovitejšega med slovenskimi literati“. Ta javni poziv je pokojni literat pesniku baje silno zameril; toda poziv je imel za trpina Cimpermana vendarle uspešno posledico. V deželnem zboru kranjskem je namreč dr. Josip Vošnjak izposloval Josipu Cimpermanu nekakšno podporo. Obenem pa ga je podpiral dejanski omenjeni naš takratni narodni prvoboritelj tudi sam.

Ko je Gregorčič nedolgo na to prišel v Ljubljano, je bil njegov prvi pot k Cimpermanu na sloviti Žabjak.

Za prihodnje novo leto mi je Gregorčič po nakaznici poslal 2 gld. z naročilom, naj kupim za Cimpermana vezan iztisk njegovih „Poezij“, čemur je dostavil v cirilici: „Ako bi imel, hotel bi mu poslati tudi kaj novcev, a sem zdaj skoro sam v zadregah. Ko mi bo mogoče, se ga že spomnim“.

Nadalje mi je bil pisal S. Gregorčič v tistem svojem listu 2. svečana l. 1882. tó-le:

„Kar omenjate o Celovčanih, da jim je žal, da se nisem dal uvériti o njih spoštovanju — ad acta! Kar pa je izrekel slavni starina Davorin Trstenjak (klobuk z glave pred njim!), v tem bom vsaj deloma slušal vrlega odličnjaka“ . . .

Celovski narodnjaki so Gregorčiču ob njegovi prisotnosti v Celovcu zagotavljali, da se ne

strinjajo z neosnovanimi napadi na njegove poezije, česar jim pa užaljeni pesnik ni mogel verjeti. Častitljivi starotrški župnik, Dav. Trstenjak pa mi je dal naslednje naročilo: „Kadar pridete zopet k Gregorčiču, sporočite mu moj iskreni pozdrav in blagohotni nasvet: naj se ne prepriira z „farizeji in pismouki“, „denn“ — je pristavil po svoji navadi po nemški — „viele Hunde sind des Hasen Tod!“ In po kratkem presledku je nadaljeval sívolasi očak nekako otožno: „Je le škoda, da se je tak genijalen duh zopet zapletel v svečeniško haljo, kajti tega mu ne bodo nikdar opustili, da je nadarjenejši, kakor vsi ostali njegovi vrstniki! Poglejte naša dva trpina: Aškerca in Fékonjo — kakó hirata po samotnih kmetskih kaplanijah, namestu da bi ju dali kam v mesto, kjer bi imela inteligentno družino in kakšno knjižnico na razpolaganje. . . In jaz, medtem, ko so moji sošolci že korarji, stolni župniki in prošti, — pasem še vedno hribovske duše po tem smolnatem pohorskem podgorju!“ —

Po tistem prvem Gregorčičevem pismu, na čegar svršetku je tolažil in bodril tudi mene k vztrajnosti v pisateljskem delovanju, dasi je bil potreben sam tešila in razvedrila, — po tistem obširnem listu nisem dobil dolgo nikakšnega odziva na svoje dopise. Stoprav dne 25. novembra l. 1883. sem prejel naslednje pisemce:

Dragi Kretanov! Oprostite, da Vam tako dolgo nésem odpisal. „Poezije“ sem spremenil v zemljišče. Zdaj imam dan na dan delavce, ki krešejo soldan v vinogradu ter zasipljejo te uboge zapuščene trtice, da nam podare rujne kapljice. Skrb za — kruh me odvrča od pisalne mize, — zató pa tudi nimate od mene kaj brati in težko, da bi bilo še kaj.

Vaš zadnji članek v feuilletonu „Slov. Naroda“ („Potovanje križem domovine“) sem čital z zanimanjem, — le nadaljujte!

Večine kranjskega zbora — ne morem umeti, a obsoditi jih se ne drznem. Vsaj za podporo nemškutarije bi ne bili imeli glasovati. Res, da onih 500 gld. ne bo ponemčilo Kranjcev, — a kje je princip? Kar se mene tiče, sem z vsem srcem na strani manjšine. Bog daj, da bi večina ne zavozila!“

Avgusta meseca l. 1884. sem poslal pesniku svojo fotografijo za oni album, ki so mu ga poklonili graški „Triglavani“, na kar sem dobil naslednjo dopisnico:

Dragi Kretanov! Lepa hvala za sliko, uvrstil sem jo v knjigo, kjer stojé že nekateri odlični in odlični štajerski Slovenci in kamor ne denem nobenega „prožnega“ našinca, marveč samo trdne neomahljive značaje.

Srčen pozdrav Vam in vsem, ki me po Vas pozdravljajo.*

Spomladi l. 1885. sem potoval po Banatu in po Sremu, odkoder sem pisal Gregorčiču raz-

lične dopisnice. Na začetku junija meseca sem prejel v Vinkovcih naslednje pismo:

„Dragi Kretanov! Dobil sem Vaše dopisnice, zadnjo iz Moroviča. Vi ste tedaj bili tudi tam, kjer je bila po mnenju našega največjega vladike, Strossmayerja, sto-

J. MATEJKA: POLJUB.

lica sv. Metoda. Kako srečni ste Vi, koliko lepega, novega, znamenitega vidite na svojem potovanju. Že samo to odškodovati Vas mora za ves trud, za vse težave, ki so Vas bile v prejšnjem življenju in ki Vas zadenejo na poti. Poleg tega imate pa tudi tako lepo priliko, se marsičemu naučiti ter to potem v svojih popisih pokloniti slovenskemu narodu. Jaz Vas v duhu povsod z veseljem spremljam. Le dalje pišite!

Mahničju sem odgovoril (v listku „Slov. Naroda“ 12.—15. IV. 1885.) razmeroma kratko. Razložil sem mu pesen („Človeka nikar!“). Vem pa, da miroval ne bo. Izvolil si je za svoje življenje nalogo don Kišotovo: bori se zoper domišljene sovražnike. Mož bi drugače lahko koristil, takó pa le podira. Na Goriškem nima prav mnogo privržencev in kar jih je, niso posebna lumina mundi. Kaj misli naš škof, bom morda v kratkem izvedel; dose-daj še nisem bil pri njem. Da pa ne bode tako prijazno sodil kakor Strossmayer, sem uverjen. Sicer mi je pa Strossmayer dovolj velik za vse moje nasprotnike.

Bog Vas spremlja na poti!“

Ko sem se bil vrnil z dvamesečnega potovanja po ravnem Sremu, sem posetil zopet Simona Gregorčiča na Gradišču. Na izprehodu po prostrani planoti njegovega „Hriba“,*) sem ga opozoril, da tu nečesa pogrešam . . . Pesnik je takoj uganil mojo misel ter mi je prestrigel besedo s paradokсно pripomnjo: „Tudi jaz jo vidim že dolgo, tisto — hišo, ki bode stala k letu obsorej na tem mestu!“

In zares mi je poslal leto dni pozneje, začetkom novembra l. 1886. naslednjo vest:

„Dragi Vatroslave! Hišo si res stavim, ali prav za prav sem jo že vzgradil, večinoma je že tudi notri izdelana. Nadejam se, da mi bode zavetje in pribežišče, da mi bo dom mirú. Nikakor pa ne mislite, da sem si jo postavil s svojo močjo.**) In to mi bo pač precej dolgo delalo preglavice.

Pišete mi, da morda v kratkem semkaj pridete. Bode me iskreno veselilo. Le naložite si polno torbo novic, da jo iztreseva pri dobri letošnji kapljici!

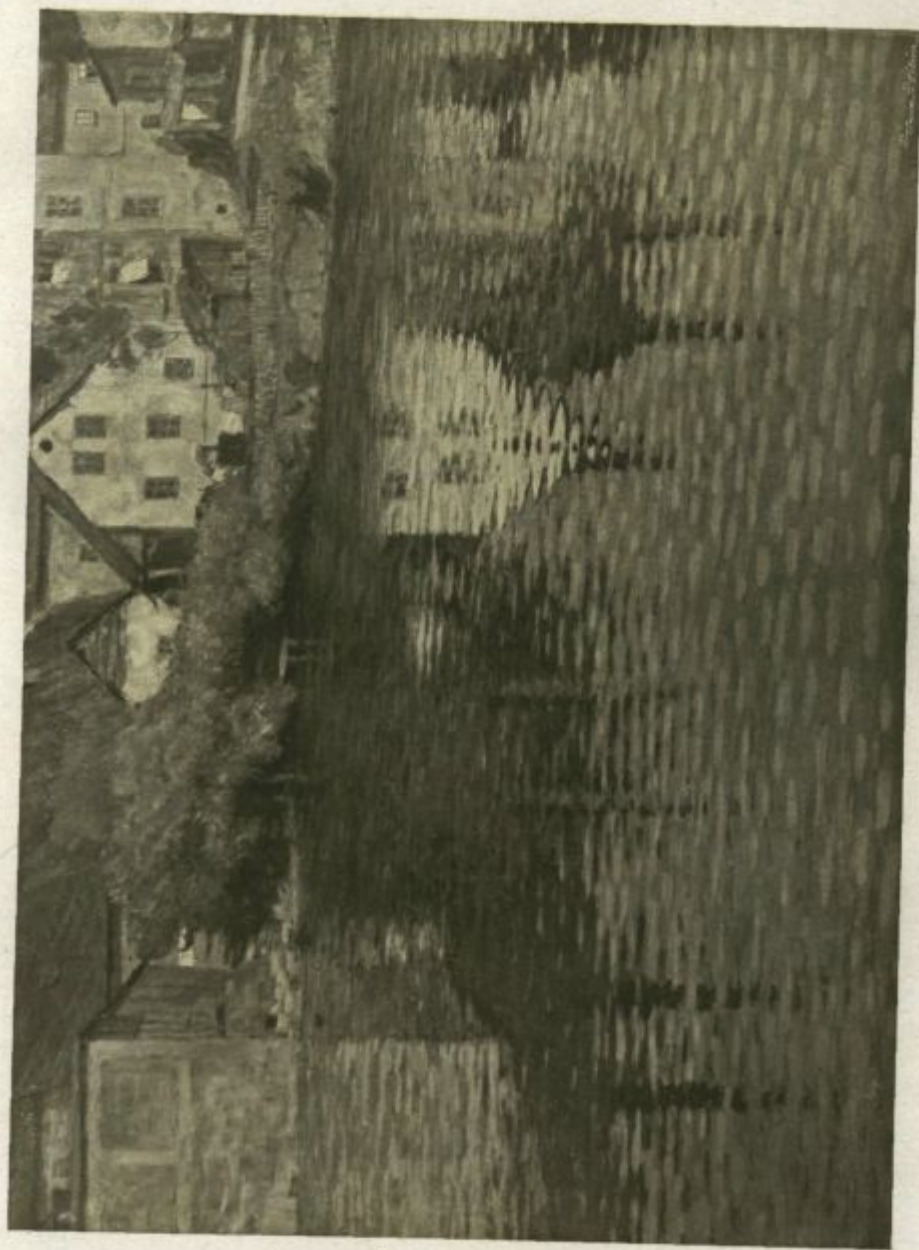
Pričakujoč Vašega obiska, pozdravljam srčno Vas in gospo!

*) Na „Hribu“, pri „Hribarju“ so rekali Gradiščani Gregorčičevemu domu.

***) Pesnik si je namreč moral izposoditi v to svrhu potrebnih novcev. (Op. pisca.)

(Dalje prih.)

J. HONSA: OB VODI.

DIMITRIJ PAVLOVIČ IN GRDA ŽENSKA.

Novela.

Dimitrij Pavlovič je dober človek, krščanski človek, globok filozof in vrhu tega navdušen za slovanske brate, ali „grdih žensk“ ne razume, in to mu zamerim.

Seznanil sem se z njim nedolgo po svojem prihodu v Pariz; najela sva v eni najzanikarnejših „maisons meublées“ najtemnejše in najumazanejše ulice takozvanega Quartier Latin dve nizki in tesni podstrešni sobici s skupnim vhodom. Prvotna osamljenost naju obeh sredi tujega ljudstva in docela neznane nama kulture, nemara pa tudi različnost najinih nazorov in ljubezen do burnih filozofskih razprav naju je zvezala kmalu s tesnim prijateljstvom in sebičnimi nameni: jaz sem hotel proučiti v njem zanimivo osebnost, da jo prodam kdaj pozneje v plašču dušeslovnega romana na suznjem trgu naše lepe književnosti, on pa do zadnjega ni hotel opustiti otroško goreče nade, da me s svojimi nauki pritira nekoč v naročje edinozveličavnega naziranja stvari, ki je bilo seveda njegovo. Moje sožalje vam, velecenjeni Dimitrij Pavlovič, in da bi nikoli ne čitali, kar bom zdajle napisal o vas . . .

Noč. Mrzličnoživa pariška noč, liki preproga, stkana iz višnjevkaste teme, prepletene s srebrnožoltimi prameni plinovitih svetilk in poslikane z razsvetljenimi vogali restoranolov, z gospodi v cilindrih, z damami v tistih prelestnih klobučkih, ki jih zna nositi le Parižanka, z dijaki, vlačugami in postopači.

Rue Champollion v bližini Sorbone. To je temna ulica in posebno omiljena otrokom teme. Dva taka stopata od kabareta „La Bohème“ proti domu; cigarete kadita, ovratnika sukenj imata privihane in roke tiščita v žepe. Pritisnil je nepričakovano mrz in se jima zagrizel v nosove, ko sta stopila na prosto. Da ni že bila policijska ura in da ni tista drobna šansonetka, ki jo pozna občinstvo pod priimkom „le petit rossignol“, odpela zadnje pesmi o prvem ljubčku, ki je bil sévé zelo nespodoben in brezsrčen, nemara bi se vrnila na toplo, kajti doma je tudi mrz.

Ta dva grešnika sta moja neznanost in Dimitrij Pavlovič, oziroma Dimitrij Pavlovič in moja neznanost.

„Jaz imam še deset sous, Dimitrij Pavlovič; če niste večji revež od mene, bi predlagal, da greva k „Panthéonu“; tam je zdaj vse polno deklet . . .“

Čokata postava prijatelja je odrevenela od ogorčenja. Obstal je.

„Vi ste moj zli duh, Vladimir Mihajlovič! Ni vam dovolj, da ste me zapeljali v to jamo razbojnikov, kjer ves večer nisem slišal dostojne besede in sem plačal za slabo kavo dvanajst sous; vabite me še drugam, in ko veste, da nimava denarja. Vaša rafiniranost sega tako daleč, da zahajate med grde ženske in obujate poželjnije . . . Samo golo poželjenje vam je že v naslodo!“

„Ah, tako torej! Vendar sva enkrat skupaj,“ pravim jaz ne premalo hudobno. „Vaše mnenje, mili prijatelj, je torej takšno: ako bi imel Vladimir Mihajlovič v svojem žepu deset louis'orjev mesto deset sous, potem bi se Dimitrij Pavlovič nemara izvolil poboljšati v večjem obsegu, nego se razume samo po sebi!“

„Nikakor! Vi podcenjujete moje moralno prepričanje; jaz nočem propasti, kakor boste vi, ki me vabite v pogubo. A kaj pravim; saj tičim že do grla v mrežah pregrehe in kršim besedo, ki sem jo dal svoji Sonječki v Kišinjevu, da se v moderni Sodomi ne bom podajal v nevarnost, temveč bom študiral, da se prejkoprej poročiva. O Sonječka!“

Dimitrij Pavlovič zdihne in se turobno ozre navzgor. Toda zmotil se je; mile lunice ni na nebu; nemara sije ravnó na Kišinjev in skozi Sonječkino okno.

„Ali je bogata gospodična zaročenka?“ ga vprašam jaz z dvorljivo radovednostjo, ko po daljšem molku zavijeva v domačo ulico.

„Ne vem!“ se odreže prijatelj zlovollno. „Znano vam je, da je bogatstvo po mojem prepričanju človeški sreči prej v nevarnost, nego v korist.“

„Vem že, posebno to, da le po vašem.“ Br, kakšna tema, in duhovi kakor bi Žide pokopavali! „Toda Sonja Teodorovna je gotovo zelo lepa; predstavljam si jo vitko, nežno in črnolaso — čisto po svojem vzoru . . .“

„Mirujte mi z vašim perveznim okusom; Sonja Feodorovna je moj nedotakljivi ideal! V svoje veliko veselje vam lahko zatrdim, da ni vitka, temveč polna, niti nežna, temveč zdrava in krepka, niti črnolasa: njene težke, bogate kite so slamnatozlate barve.“

„Ah, prekrasno! Poleg vitkih in nežnih črnolask ljubim tudi polne, zdrave in krepke blondinke!“ se zlažem iz globine svojega srca.

„Res?“ Izpod bližnje plinovke me je presunil njegov ljubosumni pogled. „Torej ste se nemara v duhu že zaljubili vanjo? Le priznajte; yi se mi dozdevate zmožni vsega!“

„Nikakor, dasi ne dvomim, da bi se v prvem trenutku, ko bi jo imel čast zagledati.“ Res bi se mi zasmilil, ubogi Dimitrij Pavlovič, da nisem tako neizmerno trdosrčen!

„Za vas je škoda, verjemite,“ mi pravi, ko sva prišla domov in ob siju malo da nevidnega ogorka sveče pričela odlagati svoja razkošna oblačila.

„Verjamem, Dimitrij Pavlovič, iz srca rad!“

„Cinik!“

„Jezuit!“

„Ne žalite me, moja vera je pravoslavna!“

„Dasi ste privrženec Leva Nikolajeviča in boste pogubljeni, ker čitate njegovo ‚Evangelije‘.“

„Berite ga še vi, škodilo vam ne bi!“

„Hvala, sem ga že; sedaj mi je ljubši Pierre Louys.“

„Ne poznam teh francoskih pornografov! Tamle sem hotel čitati Zole ‚L' Oeuvre,“ pa me je kmalu oblila rdečica, tako . . .“

„ . . . Da ste ga prečitali do kraja?“

Dimitrij Nikolajevič je razžaljen in molči.

„Literat, prosvetitelj človeštva!“ povzame ironično čez nekaj časa. „Po kaj ste prišli v Pariz? Doma bi bili ostali: tam so tudi dekleta! Čemu ste zapravili šestdeset frankov za vožnjo, vprašam vas?“

„Študiram življenje, kulturo.“

„Življenje, kulturo! Bojim se, da je vaša kultura podobna vašemu življenju: tri tedne ste v Parizu, pa ste že bolj pariški od Parižanov. To je kultura!“

„Oprostite, Dimitrij Pavlovič, ako se vam posebno ne zamerim: Stari Grki so živeli popolnoma po mojem načinu!“

Dimitrij Ivanovič je sovražnik starih Grkov, zlasti odkar bi bili skoraj krivi, da bi moral ostati letos še v Kišinjevu. Zato prezira njih kulturo in običaje.

„Ne mislite, da vas življenje ne bo izpreobrnilo; — naveličali se boste vsega, a pre-

pozn . . . Izognite se bankrotu, dokler je čas!“

„Nauči me, o gospod!“ Dasi vem dobre nauke svojega osornega človekoljuba in propovednika na izust, vendar se rad naslajam, kadar mi bere levite.

„Kolikokrat vam pravim! . . . Ne tajim, da so položaji v življenju, sposobni izruvat v človeku vso preteklost in vse zakone, v katere mora verovati, ako hoče plavati nad usodo. Toda mogoče jih je nadomestiti. Povejte mi, Vladimir Mihajlovič, ali vaše srce ne premore koticke za čisto ljubezen do plemenitega ženskega bitja, ki bi dalo vašim energijam novih ciljev in bi nadomestilo vse izgubljene vere s tem, kar imenuje Francoz tako lepo ‚culte de la femme‘? Poizkusite najti ta koticke v svojem srcu in to žensko; ne dvomite, da bo vaša sreča. Mar ne?“

„Hm . . .“ Dimitrij Pavlovič ni napačen mislec; samo ko ne bi pravil tega, kar je na tihem itak moje prepričanje. A vseeno!“

„No, Vladimir Mihajlovič? Ne skrivajte boljše strani svoje duše, povejte odkritosrčno: ali ne vidite takšnega koticke!“

„Ne; hu!“ Napravim se, kakor da me je stresla zona.

„Torej ne! Razjokal bi se nad vami . . .“ In Dimitrij Pavlovič sklene roke in se hoče menda zares razjokati.

„Oziroma dà! Zato sem ravno tako domač v Parizu, ker so na razpolago vsekdar vsi prostori mojega srca; lepim damam se ne ponudi koticke, temveč obširno sobano, da so lahko v družbi!“

Zaspan sem. Absint mi orje po živcih, za senci šiva, kakor dve neusmiljeni šivanki; potegnili sem si tenko odejico preko glave, a prijatelj pripoveduje:

„Da, vi nepoboljšljivec, v družbi, dà, grde ženske! Grde ženske, kakor tista vaša Claire v sosednji sobi. Pomilujem vas: kdor se hoče duševno povišati, se ne bavi z njimi. Za vas ni rešitve! . . .“

Ámen! . . .

Dimitrij Pavlovič smrči.

Spavajte sladko, Dimitrij Pavlovič! Sanjajte o zlatolasi Sonječki, a nikar o tem, da Vladimir Mihajlovič daleko ni tako izgubljen človek, kakršnega se vam dela, kadar bi se rad kratkočasil: potem me umorite s svojimi simpatijami. Tudi Vladimir Mihajlovič je imel svoj koticke, in ga bo zopet odklenil ob pravi uri. Blagor vam, ki bržkone nikdar ne boste uvideli, da so človeška pota različna: so ljudje, ki hodijo po cesti s

krepro palico, da podpira njih slabost, ko pešajo kolena, in preganja izkušnjave, vprašanja in dvome, spuščajoče se na dušo kot vampirji; pridejo do kraja, in zaspé v zadovoljnosti, ali pa ne... So tudi ljudje, ki jim življenje ne diši kot preparirana bolniška juha: brez palice hodijo, vsekrižem, plotove treso in trgajo ograje. Mar jim je, če jih ubije razkrinkana skrivnost; pridejo do kraja, zaspé kjerkoli, kadarkoli; v zadovoljnosti, ali pa ne... Ali naša pesem nima istega, prečudnega refrena?

In čemu zaničujete ubogo Claire? Sovražite jo nemara iz skrbi za mene? Hvala, a nimate vzroka. Sebičnež sem; študiram. Claire mi je to, kar revež zajček naravoslovcu.

Vladimir Mihajlovič ne ljubi grdih žensk, kakor ne ljubi na primer svojega čevljarja. Neko noč, ko je bil pijan, je udaril nasladnico, ki se razjokala, ko je vzela goldinar. On ne ljubi grdih žensk: a drugikrat je razžalil eno, ki je stala bleda in lačna med hišnimi vrati in ga poklicala; prišel je domov, sram ga je postalo, in takrat bi se bil razjokal on sam.

Vladimir Mihajlovič ima velik, težek dolg; ne bo ga poravnal, ker ne ljubi grdih žensk in ni Nehljudov, oseba v romanu Leva Nikolajeviča. Če pa je prijazen z ubogo Claire, je nima v srcu, a je tudi ne zaničuje; nekoč bo napisal historijo, kjer je namenjena eni njenih sester velika uloga. Zato občuje z njimi, in zato, ker grde ženske spoštuje. Tudi v njih vidi človeka, čeprav je blaten in krvav: zato je v tem človeku morebiti več tiste besne velike skrivnosti, ki visi nezprosna nad nami in davi drugega za drugim.

Leo Nikolajevič je ni razrešil; tudi Vladimir Mihajlovič je ne bo. Toda on ljubi skrivnost in se naslaja nad njo. Strupena da je? Tudi solnce je strupeno.

Dimitrij Pavlovič ne smrči več. Tiho, prosto sope in prigovarja nerazumljivo nagle besede.

Zdaj smrčim jaz.

II.

Dimitrij Pavlovič je že dva dni pobit; nerad govori: celo propoveduje ne, če ni posebnega vzroka. Okrog poldne izgine, in zvečer ob šestih, ko se vrne, je še čemernejši nego prej. Sila mnogo vode popije te dni; hlapec nama je mora prinesiti vsak dan po dvakrat.

Prej si je nosil govedine, krompirja in juhe na dom, kakor jaz. Zdaj prihaja prazen. Mene skrbi.

Vražji dan je danes: solnce in dež, dež in solnce po vrsti. Človeka se loteva lenoba in mučen nemir; še vrabci na žlebu so videti nervozni.

Dimitrij Pavlovič je oblekel suknjo; zdaj krtači klobuk in kolne.

„Kam odhajate, Dimitrij Pavlovič?“ se pozanimam nerahločutno.

„V restoran, k obedu.“

Dimitrij Pavlovič je začel na vsem lepem obedovati v restoranu, a cigaret ne puši več; to je čudno.

„Tudi jaz bom kmalu začel hoditi v restoran,“ se oglasim brezobzirno; reči hočem, da bom kmalu suh.

Prijatelj me divje pogleda in odide. Astarot mi stoj na strani, da bi mu povedal, kar se mi vidi, ali mu celo ponudil od svojega kosilca! Sicer pa tudi meni ne preostaja.

Dimitrij Mihajlovič je ponosen človek. To se pravi bedak. Ali bolje siromak.

Moja sobica je skromna in nizka. Kamin, ki ne greje in ki ga nimam s čim zakuriti: visoka postelja s prašnim baldahinom, ki se mi je že dvakrat podrla; omara z velikim zrcalom, počenim od vrha do tal, kakor se je raztrgal zastor v jeruzalemskem svetišču; miza, polna knjig, papirjev, peres, svinčnikov, risank in lončenih pipic. Na levi se obeša zakajena svetilka, ki jo čistim po enkrat na mesec: prav govori Dimitrij Pavlovič, da mi manjka plemenitega ženskega bitja! Dva blazinasta stola, ki kažeta sivkasta pljuča in rjavkasta jetra; majčken kanapé, na katerem se ne da sedeti; in umivalnik z obkrhanim vrčem. Na levi steni, nad umivalnikom, visi velik plakat: „grda ženska“ s tenkimi ustnicami in perverzno vzbočenimi obrvmi; kupil sem jo na buljarju za pet sous, ker mi ugaja. Na desni steni je tesna polica za knjige; tu ima moj Stirner svojo ložo, za njim francoski nespodobneži skupno, in skupno kup Rusov, filozofov od vseh vetrov, s soneti nebeškega Aretina. Čisto spodaj stoluje kuhalnik na alkohol. Okno je veliko: zato je mraz; in neobrisano: zato je tema. Zastori so okrašeni z mnogoštevilnimi luknjicami, stene z bledorožnatimi tapetami, za katerimi, stavim, da je vse polno stenic.

Pod mizo je steklenica črnega vina; sinoči ga nisem izpil, ker me je boleta glava. Danes bi mi dišalo.

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Murnik Rado: Znanci. Povesti in orisi. V Ljubljani 1907. Založil L. Schwentner. Str. 190. Cena broš. K 2, elegantno v platno vezano K 3, po pošti 20 h več. V tej knjigi je zbral priljubljeni humorist 16 povesti in črtic resne in dovtipne vsebine, deloma nove, deloma že objavljene, a opiljeane. Ker je Murnik originalna individualiteta v našem slovstvu ter piše poleg tega krasen in bogat jezik, je njegova knjiga prav dobrodošla ter najde gotovo največ prijateljev. Schwentner je poskrbel knjigi elegantno in okusno opremo. Daljša kritika sledi.

Demšar J. dr.: Spolne bolezni. Ljudstvu v pouk in svarilo. V Ljubljani 1906. Založil L. Schwentner. Str. 36. Cena 40 h. Popularna medicinska literatura je v Sloveniji še zelo zanemarjeno polje. Jedva par brošuric premoremo iz zdravniške vede. Sedaj smo dobili zopet eno, ki govori o nevarni „ljudski bolezni“, o kateri se v nas še pred 13 leti sploh ni smelo pisati. Ko je prinesla „Vesna“ članke o spolnih boleznih, jo je zaradi njih z užaljeno moralnostjo prvi napadel ljubljanski „napredni“ dnevnik! Danes dr. Demšarja ne napada nihče. Torej vendarle napredujemo. Brošurica govori o najnavadnejših spolnih boleznih jasno in razumljivo, da bo dobrodošla vsem našim slojem. Tudi slovenska terminologija je pridobila nekaj dobrih pojmov.

Lah Ivan: Uporniki. (Konec.) V tehničnem oziru ni Lahovi povesti posebnega očitati. Ekspozicija povesti, ki obsega v vsem 222 str., je navidezno preobširna, saj sega preko 100 str., a do velikega in razsežnega upora se ti dolenjski uporniki itak sploh ne dvignejo. Med Dolenjci se le polagoma, bojazljivo in omahujoče vžiga in razvema iskra revolucije; uporniki se počasi seznanjajo, se shajajo, navdušujejo in dogovarjajo, pripravljajo se dolge mesece in junajujejo po gostilnah ob polnih kozarcih, a zopet jim upada pogum ter se naravnost kesajo. Dolgo traja, predno se nekoliko organizirajo. V znak uporništva in v vidno znamenje jedinstva začno celo nositi polhovke s petelinjimi peresi in po kovačnicah se že izdelujejo ostri ostniki. Tudi stare puške se popravljajo, določajo se nočne patrolje in straže ter se pošiljajo na *grajščine* grozilna ultimata. Ko pa je konec koncev že vse napeto in razvneto ter bi moralo počiti, tedaj posežeta vmes naša vlada in sodnija. Glavne vodje dasta zgrabiti in izročiti — nemškimi grajščakom, ki jih sevede zapro. Kakor bi se pojavila med veselimi podganami mačka, se junaška kmetiška gobezdala preplašeno poskrijejo po vseh kotih in vse bojevitosti je mahoma konec. Strah prešine skoraj vse upornike, da se vedejo prav figovsko. Šele nova, silnejša izzivanja grajskih in ogorčenje zaradi premnogh zaprtih kmetov vzbudé vendarle še zadnjo zamirajočo iskrico moštva, da se zbere zopet četa upornikov ter ponoči naskoči grad, iz čegar ječ reši nekaj zaprtih voditeljev. Do boja pa sploh ni prišlo in puške so grmele v zrak. Grajščinski sedaj celo sami izpuščajo jetnike, da bi ne imeli večjih sitnosti, a pobirajo desetino dalje po vaseh, kakor bi se ne bilo nič zgodilo. Le malokdo se upre desetini, večina jo izroča brez odpora. Tistim pa, ki so ostali dosledni v svojem uporu, proda c. kr. sodnija v Višnji gori njih posestva na javni dražbi, da se tako poravnava zaostala desetina. In glej, posestva se res prodajo, konsekventni revolucionarji postanejo berači, ostali uporniki pa poskrijejo svoje polhovke in

petelinja peresa ter se brez upora prav po babje udajajo. Pač poizkušajo ti berači doseči svojo pravico z rekurzi, celo s prošnjami na vladarja ter z ustnimi prošnjami pred cesarjem v Ljubljani l. 1830, a seveda brez uspeha. Aristokratje grajščaki imajo pri dvoru večji vpliv, kakor uboga slovenska kmetiška para; vrana vrani oči ne izključuje in uporniki so docela odbiti! Nemški bogataši so premagali slovenski narod...

Lahu se je to cincanje, oklevanje, omahovanje, širokoustno junakovanje in bojazljivo reteriranje ter končno besno naskakovanje izborno posrečilo naslikati v raznih živopestrih prizorih, ki so v povesti pravi biseri. Zares, tak je značaj dolenjskega kmeta, dobrega, hitro vzplamtečega, naglo brezpogumnega, ob vinu bahatega in bramarbazujočega, a v istini plahega hlapca, ki ga užene prva energična sapica. Hlapčevstvo mu je prešlo tekom stoletja že v kri in bojazljivost pred škricem mu je glavna lastnost. Kako grozé in preté ti uporniki, vihté svoje ostnike ter se postavljajo s svojimi polhovkami in starimi puškami, kadar so med sabo za kozarcem cvička! A ko slišijo, da je stopila na prste sodnija, da se govori o vojaštvu, zlezejo brž pod klop ter otročje jadikujejo, da so bili pravzaprav zapeljani in da so nedolžni ter da sme zato zadeti kazen le nekatere „hujškače“, pravkar še proslavljane voditelje. Omahljivost teh upornikov je — zdi se nam — simbolična za ves naš narod in ta omahljivost je tudi vzrok, da smo še danes inferiorni — ne le na Dunaju! — Kakor je torej ekspozicija te povesti navidezno nekoliko preobširna, je v istini baš prvih sto strani za karakterizacijo vse dobe in upornikov prav potrebna in spričo pisanosti prizorov tudi prav zanimiva; Lah je zajedno predstavil brez dolgočasnega opisovanja glavne osebe povesti ter objektivno narisal značaje kmetiških prvakov, raznih originalov in tudi grajščakov. Na nobeno stran ni pretiraval, nikjer ni karikiral, tudi ni iskal nikjer nasilnih interesantnosti, a tudi svoje simpatije ni kazal preočito. Kmet in grajščak sta mu enako zanimiva objekta ter išče na njima le človečnosti. Ta epska hladnost mu je prav posebna prednost, ki ga usposablja za dobrega zgodovinskega pisatelja. V njegovi povesti je dolga vrsta glavnih in postranskih oseb, a vse je izvedel v svojem risanju konsekventno do konca ter ne pozabi nobene, dasi se pri tem ne poslužuje stare tehnike, ki je šele v „epilogu“ povedala, kaj se je zgodilo koncem koncev s tem ali onim. Vse to pa kaže, da se more razviti Lah še v dobrega romanopisca, ki bo znal spretno voditi svoj voz z dvajsetero ali tridesetero vprego. Tega pri nas marsikdo ne zna, in celo najodličnejši naši avtorji so v tem oziru včasih jako nerodni.

Velika škoda je, da ni obdelal Lah drugega dela svoje povesti obširneje ter je nanizal le vrsto prizorov. Zlasti stranko grajščakov je preveč zanemaril. V tem oziru bi mu mogel biti krasen vzornik Al. Jirásek s svojimi „Psoglavci“, ki so itak dokaj slični Lahovim „Upornikom“. Vobče pa je škoda, da se je moral ozirati Lah na duševni nivo večine Mohorjanov ter torej ni imel svobode, ki bi dvignila „Upornike“ idejno in formalno. Ker pa je glavna prednost te povesti slikovitost romantičnih prizorov in realistična plastičnost kmetiških tipov, bi bil odbor storil lepo delo, ako bi bil izdal to povest z ilustracijami. Potem bi imel narod še večje veselje! Povest je zajeta večinoma iz ustnega izročila dolenjskih kmetov, deloma pa iz zgodovinskih poročil. Na

Andrejkovi domačiji na Sapu je danes najimovitejši kmet, Guza je umrl 1. 1864 in je pokopan v Šmariju, Pisik je bil resnično ubit, drugi uporniki pa so že tudi vsi pomrli. Boj Dolencjev proti Čušperčanu se je vršil prav tako, kakor je naslikan v povesti.

Veseli smo torej te najnovejše slovenske zgodovinske povesti ter le želimo, da bi ostal Lah zvest zgodovinskim snovem, ki donesejo več koristi čitateljstvu, kakor tuje dekadentne spake brez slovenske krvi!

c. r.

Bourget Paul: Razporoka. (Konec.) Ko umrje Gabrielin prvi mož, bi se lahko Gabrijele z Darrasom poročila tudi cerkveno; toda dosledni Darras se ji upre z vso odločnostjo. Gabrijele nato pobegne ter vzame hčerko Ivano seboj! Začno se pogajanja, Darras ne odneha. P. Eduardu, ki hoče posredovati med njim in ubeglo ženo, reče: „Ali je to človeško, ali je pravično, če kdo komu reče: „Glej, dvajst let je, odkar si si ustanovil svoje domače ognjišče z vso iskrenostjo in ljubeznijo, katere si zmožen, dvajst let si se trudil, delal, živel, samo za to rodbino. Branil si njeno čast pred predsodki ljudi. Rodbina je bila tvoj ponos in tvoja ljubezen. Edini razlog, da si živel, edino veselje tvojega življenja je bila misel, da si soproj in oče...“ Nato pa kdo pravi: „Ta zakon ni bil zakon, ti nisi imel pravice, da bi ga sklenil, tvoja žena ni bila tvoja, ona je bila tvoj dvajst let žena drugemu in priznati moraš, da je tvoja hčerka sramotno rojena izven zakona. Da, priznaj to očitno, ne da bi veroval, pred zastopnikom vere, ki nasprotuje tvojemu najbolj vtemeljenemu prepričanju, to se pravi, onečasti sam svojo preteklost in svojo sedanjost. Ako tega ne storiš, gre žena od tebe stran. Sillili te bodo, da se s postavo v roki boriš za svoje dete... To je vendar ultimatum, ki ga je stavila Mme Darras, ker je zapustila dom. — — — Jaz vam zanjo to-le naročam: Ako se sedaj čez osemindeset let ne vrne domov, tedaj naj se ne vrne nikdar!“

In glej, gospa Gabrijele se — vrne k Darrasu zaradi Ivane v nadi, da sčasoma vendarle še pregovori svojega moža, da se da cerkveno poročiti. S tem se završuje ta zanimivi roman, ne da bi se vprašanje razrešilo končno in odločno. Zato vstaja v čitatelju bojazen, da ta, le prisiljeno iznova zlepljeni zakon pač ne bo nikdar več srečen.

Ko sem odložila to zanimivo knjigo, sem se vprašala: kaj se učimo iz tega? — In odgovorila sem: Ne hodimo po nasvete k teoretskim dogmatikom, nego zaupajmo svojim soprogom, ako nas ljubijo in so značajni možje! Bodimo popustljivi in pravični do drugih ter strogi do samih sebe! — Skrbno sem se potrudila, da prečitam in premotrim roman objektivno in da se dam prepričati, toda zaman. Usoda nastopajočih oseb me nikakor ni prepričala, da bi se bila „narava maščevala, ker sta dva človeka prelomila njen jasni, neutajljivi zakon.“ Nasprotno, mislim, da je vsa dušna disharmonija, razdor med očmom in pastorkom ter med materjo povzročila Gabrijele, ker je bila prav vsakdanja, trmoglava in nedosledna ženska brez posebne inteligence in brez globljega čustvovanja. Posebne ljubezni Gabrijele ni imela do soproga in kaznovana je bila le za svojo nepremišljenost, s katero se je zvezala z Darrasom! Nekaj čisto navadnega in naravnega je, da pastorek ne goji do svojega očima istih čustev, kakor do lastnega očeta, najsibo oče tudi slab in ničvreden. Kri pač ni voda! Torej spor med Darrasom in njegovim pastorkom nikakor ni „kazen za nedovoljeno zvezo“, ki sta jo sklenila njegova mati in Darras. Sicer bi to lahko rekli o vsaki udovi in vsakem udovcu, ki sta imela otroke že v prvem zakonu in sta se potem poročila zopet. Pastorki so bili in bodo vedno nezaupni do svojih mačeh in očimov, dasi dostikrat po krivici. — V tem, Bourgetovem slučaju bi

se razmere ne bile prav nič izpremenile, četudi bi bil grof Chambault že davno umrl in bi se bila Gabrijele drugič poročila cerkveno. Sicer pa je Gabrijele vendar sama spravila svojega sina iz hiše s tem, da mu ni dovolila poročiti se z ljubljeno Berto, dasi jej je plemenitejši sin povedal vso tragično povest svoje izvoljenke. Tudi „brezverec“ Darras je takoj začel gledati Berto z drugimi očmi, ko se je seznanil z njo; zaslužil je, da Berta ni nikaka pustolovka, nego nesrečna žrtev samopašnega lopova. V svoji pravičnosti je takoj popravil svoje prvotne nazore glede pastorkove blage neveste. A glej, to mu Gabrijele očita! Pobožna Gabrijele je slabša, krutejša kot brezverski soprog ter ostane vkljub sinovim prošnjam trmoglava brezsrčnica, ki sinu ne dovoli „nečastne poroke z ono kreaturo“. Gabrijele je pač pozabila, da je dejal Kristus: „Kdor je brez greha, naj prvi vrže kamen nanjo.“ Ali ni krščansko odpuščati? Ali ni Kristus še na križu molil: „Oče, odpusti jim...!“? Čisto prav je imel Lucij, da je ostavil tako mater in takega očma, ki mu blatita najljubše in najsvetejše bitje ter mu hočeta uničiti ljubezensko srečo in mu zastrupiti vse življenje. Lucij torej zapusti starše in gre v svet. Ta udarec sta si prizadela Gabrijele in Darras le sama in izgovarjanje na „božjo kazen“ je blasfemija! Tudi če bi se razporočena Gabrijele ne bila nanovo omožila, bi jo bil sin Lucij opravičeno ostavil, ako bi se bila toli surovo izražala o njegovi pošteni nevesti. — Sedaj pa še vzemimo slučaj, da je Gabrijele ostala pri svojem prvem možu, pri degeneriranem pijancu, čegar ljubezen bi bila morala deliti s pocestnimi vlačugami. Ali bi bilo to razmerje lepše, častnejše? Ne! Le oblatila bi se bila, in tudi njen sin bi bil bržčas postal vsled slabega vzgleda nemoralen človek. Pri očmu pa je postal dober, resen mladenič.

Gabrijele ni vzor žene in matere. Možu, ki ni nikdar poznal druge ženske, ki je deloval vso svojo mladost, da doseže kdaj visoko mesto in se more približati svoji izvoljenki, možu, ki obožuje svojo ženo in živi samo njej in svojima otrokoma, takemu možu more uiti Gabrijele s hčerko vred? Kaj takega bi storila pač le mladoletna goska, ne pa zrela ženska. To je pač višek nehvaležnosti, ozkosrčnosti in neznačajnosti! — In nihilistka Berta? Pravijo, da jo je zadela božja kazen, ker je bila živela brez cerkvenega blagoslova z Mejanom. Čudno je samo to, da je zadela skoraj ista usoda tudi verno Gabrijele, dasi je bila z grofom de Chambaultom cerkveno poročena! Berta bi bila lahko postala povsem srečna z Mejanom v „zakonu vesti“. Ali slučajno je bil Mejani podlež, ki je zlorabljal Bertino zaupanje v svoje pustolovščine. Toda isto bi se bilo moglo zgoditi Berti tudi ob cerkveno poročenem možu! Zato nas Bertina izkušnja uči edinole tega, da ne zaupajmo gostobesednim švadronarjem, nego dobro preudarimo, komu zaupamo svojo dušo in svoje telo. Lopovi so pač v zakonu in izven njega, ker štola ne izpreminja ne duš, ne značajev!

Bourgetov roman je torej jako zanimiv in ga morem le priporočati, saj daje mnogo misliti. Žal, da ne podaje tega, kar obljublja spočetka ter ne izpolni tega, kar je nameraval. Bourget nam podaja sivo teorijo in vse dejanje je vzgrajeno na prisiljenih ali celo napačnih premisah. Zato se mu nameravani dokaz ni posrečil. O Bourgetu je sodil pač Zola pravilno, ko je pisal o njem: „Bourget je jako velik pisatelj, in edina njegova napaka je morda ta, da ni preprosto človek.“

Jezik prevoda je precej zastarel in neopiljen ter brez trohice francoskega šika. Gosp. prevajalec ne razločuje „saj“ in „vsaj“, „čutilo“ in „čustvo“ i. t. d.; tudi je dokaj slovničnih in tiskovnih pomot, kar je lepi knjigi, žal, na kvar!

Mila D o b o v a.

Matica Slovenska. Letopis za l. 1906. Sestavil in uredil Evgen Lah. Iz tega letopisa posnemamo, da se je tiskalo za l. 1906 osmero knjig ozir. brošur v 3600 izvodih za 3451 članov. (Ker pa so kasneje pristopili še novi člani, so pošle vse knjige že meseca februarja t. l.) Bivši g. tajnik poroča, da je pristopilo l. 1906 novih članov 323, l. 1905. pa 135. Kakor je videti, število članov vztrajno narašča. Gotovo pa bi se doseglo še večje število članov, ako bi storili vsi poverjeniki svojo svobodno prevzeto dolžnost n ako bi se ustanovila še nova poverjeništa! Čim več bude Matičarjev, tem večje in številnejše bodo društvene knjige. Člani „Slovenske Matice“ dobivajo za polovično članarino (8 K) tudi knjige „Hrvat. Matice“.

„Hrvatska Matica“. Dobili smo za l. 1906 knjige „Hrvatske Matice“ ter moremo odboru le čestitati na sijajnem uspehu, ki ga je dosegla s tem svojim poslednjim literarnim darom. Kdor vsaj izdaleka pozna veliki trud, ki ga provzroča društvu redno izdajanje 11 knjig, sestavljanje programa, zbiranje sodelavcev, dobavljanje rokopisov, njih urejanje, prirejanje ter vsa muka, ki jo imajo uredniki s tiskarnami, le tisti more pravilno soditi, koliko resnega in vztrajnega dela je bilo potreba za te poslednje krasne knjige „M. H.“. Gotovo je, da odbor „M. H.“ še ni dosegel vsega, kar bi hotel, a gotovo vse, kar je mogel: to pa je več, kakor dovolj. Mi obžalujemo, da med sodelavci „M. H.“ pogrešamo nekaj odličnih hrvatskih književnikov ter tudi spoštujemo njihovo abstinenco stališče. Toda naše mnenje je, da se ideje uveljavljajo le s pozitivnim delom, ne pa z roganjem in dovptikovanjem. Da „M. H.“ ne pogreša rokopisov vseh strok, dokazujejo te knjige in nad 50 imen hrvatskih pisateljev, pisateljic in umetnikov; naraščanje članov pa je dokaz, da so Hrvatje in Slovenci z literarnimi sadovi društva zadovoljni. Opoziciji bode treba taktiko izpremeniti ter negativno kritiko zamenjati s pozitivnim delom. Sicer bo abstinencem odzvonilo! To pa bi bilo škoda. —

Dobili pa smo sledeče knjige: Vjenceslav Novak: Tito Dorčić. Pripovijest. Str. 219. V zapuščini prerano zamrlega prof. Vj. Novaka so našli povest brez naslova; dejanje se ji vrši v primorju. Pisatelj slika tragedijo dedičnosti. — Dr. Filip D. Marušič: Liječnikovi zapisci. Str. 103. V tej drobni knjižici je blizu 40 črtic in slik iz dalmatinskih zapuščenih in bednih pogorskih vasic; spisal jih je zdravnik, plemenit mož, rodoljub in modern umetnik. — Ilija Ujević: Dokonice. Slike in priče iz dalmatinskega zagorj. Str. 160. Tu je zbral hrvatski glagoljaški duhovnik več veselih in svetlih slik, novelet in črtic iz življenja dalmatinskih kmetov, ki jih opisuje z ljubeznijo v morda najčistejši hrvaščini, bogati in zanimivi po svojih krepkih in živih lokalizmih. — Maksim Gorkij: Izabrane pripovjesti. Prievod s ruskoga. Uvod napisao Martin Lovrenčević. Str. 294. Znani hrvatski prevajalec, urednik Lovrenčević je podal tu 11 najboljših in najznačilnejših slik Gorkega ter pridal tudi kritičen uvod. — Dr. Fran Ilešič: Cviće slovenskoga pjesništva. Str. 160. To je za Slovence najzanimivejša knjiga, ta antologija iz naše poetske literature; za Hrvatje pa bode v marsikakem oziru instruktivna. Dr. Ilešič je rešil svojo nalogo izvrstno. Vvodom je podal kratko primerjalno „slovnico“ slovenskega jezika z vzgledi iz naše praktične frazeologije i. dr. ter jedernat literarnohistoričen pregled slovenskega pesništva. Potem sledi „cvetje“ (pravzaprav najznačilnejši vzgledi) iz slovenske narodne in umetne pesni; Ilešič je izbral epske in lirske pesni ter pod črto navedel slovenske manj znane besede s hrvatskim prevodom. Med pesniki je našlo mesta okoli 70 najstarejših, starejših in najmlajših pesnikov. Pod

imenom vsakega je kratka biografska skica, nato sledé njegove pesni. Med tem „cvetjem“ je seveda tudi nekaj plev, toda urednik je hotel podati obenem sliko razvoja naše poezije od Napoleonove „Ilirije“ doslej ter je prav iz teh vzgledov tupatam jasno razbrati, kakšnim ciljem je morala služiti včasih slovenska Muza in kako smo napredovali. O tej knjigi izpregovorimo še kaj več pri prvi priliki. — „Hrvat. s k o K o l o.“ Naučno-književni zbornik. Knjiga II. Str. 463. To je najobsežnejša knjiga in, rekli bi, najmodernejša. Urejena je po vzoru beletristično poučnih časopisov ter prinaša novele, pesmi, razprave, študije, eseje, memoare, dramo, nekrologe itd., iz vseh literarnih strok nekaj, za vse to in ono. In ker modern človek ne ljubi dolgih spisov, je tu vse kratko, koncizno, skratka moderno. Gotovo je bila prav srečna ideja, oživotvoriti to „Kolo“ in gotovo se čita med vsemi knjigami najrajši ali vsaj najprej. Lani je bilo „Kolo“ tudi ilustrovano z reprodukcijami del hrvatskih slikarjev in kiparjev. Zaradi ugodnejšega formata se je odkazalo letos umetnikom posebno delo z naslovom „Kolo hrvatskih umjetnika“. I. Vvod je kratko spisal dr. I. Kršnjavi, za tem je 28 reprodukcij umetnin v velikem formatu in sicer v izvrstnem črnem ali večbarvnem tisku. Zastopani so zopet hrvatski slikarji in kiparji ter pogrešamo med najodličnejšimi imeni le še par uglednejših. Ta album je prav lepo opremljen ter je v največjo čast „Hrvat. M.“, a najlepši okras za vsak slovensko-hrvatski salon, v katerem živi smisel za lepoto in slovansko umetnost. Ali bi ne bilo možno, da izda „H. M.“ enkrat tudi „Kolo jugoslovanskih umjetnika“, saj je gotovo, da Slovenci, a jedva tudi Bolgari in Srbi, takega albuma ne zmorejo! Ako imajo „rič“ Slovenci, Srbi in Bolgari v „Hrvatskem kolu“, zakaj bi se ne mogli pridružiti tudi v tem albumu hrvatskim kolegom? Tako bi imeli nov izraz jugoslovanske kulturne vzajemnosti! — Tudi znanstveni del letošnjega literarnega daru „H. M.“ je bogat, velik in izboren. Dr. Albert Bazala je spisal l. zv. „Povjesti filozofije“ (Str. 332) ter obsega zgodovino grške narodne filozofije od početka do inkluзивe Platona in Aristola ter peripatetikov. Ta Bazalina „Zgodovina modroslovja“ je prvo delo te stroke v hrvatski književnosti ter je zaradi tega še prav posebno znamenita. Dr. Bazala je težko snov obdelal zanimivo, prav razumljivo, dovolj popularno in za svojo svrhu dosti temeljito. Dr. Rudolf Horvat pa je opisal najnovejšo dobo hrvatske zgodovine do danes v 296 str. obsežni knjigi „Najnovije doba hrvatske povjesti“. Pisatelj obravnava burno zgodovino Hrvatov od dobe cesarja Jožefa II. pa do konca Khuen Hedervaryjeve grozovlade. Za Slovence je osobito zanimiv oni del tega krasnega dela, ki govori o Napoleonovi „Iliriji“, v kateri so se našli Hrvatje to in onstran Velebita in Slovenci. Prof. dr. Horvat je rešil svojo nalogo znamenito. Kot izredni knjigi sta izšla v „Mali knjižnici“ (1. in 2. zv.) prof. Ferd. Sišiča „Hrvatske povjest“ (Prvi dio. Od najstarijih vremena do g. 1526) ter prof. dr. Andrića „Pod absolutizmom“ (Historija šestoga decenija hrvatske književnosti, 1750—1860.) Medtem ko Slovenci še sploh nimamo napisane svoje zgodovine, imajo Hrvatje že od l. 1879 Tadeja Smičiklase „Povjest Hrvatske“, novejšo, veliko prof. Klaićevo „Povjest Hrvata“ ter manjšo, še novejšo prof. R. Horvata. Sedaj pa je začela „M. H.“ za narod izdajati še to najnovejšo dr. Sišičevo „Hrvatsko povjest“, kratka, a na temelju najposlednejših znanstvenih preiskav. Torej velezaslužno delo! Dr. Andrić pa je opisal najtemnejše dneve v hrvatski književnosti po preporodu (1835—1848), ko je za časa absolutizma nemška Bachova vlada (1849—1861) hotela z nasilnimi krutostmi germanizovati vso hrvatsko inteligenco.

V tej dobi je pisal v Slovencih že pok. prof. Jan. Trdina v svoji velezanimivi, a v Hrvatski še malo znani knjigi „Bachovi huzarji“. Končno pa dobe člani „M. H.“ kot izredno knjigo še broširani I. letnik časopisa „Glas M. H.“ z mnogimi razpravami, kulturno-književnimi članki, nekrologi, referati in kritikami ter vestimi iz umetniškega sveta Jugoslovanov sploh. Urednik tega velezanimivega, ostrih in resnih polemik bogatega časopisa, „ogledala Hrvat. literarnih razmer“, je društveni agilni in inicijativni tajnik dr. Ante Radić. — 11 knjig in še I. letnik „Glas“ je torej izdala „M. H.“ za l. 1906. To je ogromno in brez primere v „Maticah“! Iznova pozivljamo svoje rojake, naj pristopajo med člane tega društva, ki daje svojim članom za 6 K 50 h redno po devet različnih lepih knjig, za 9 K pa vseh 12 knjig! Člani „Slovenske Matice“ pa dobe vse te knjige celo za polovično ceno, kar je pač nečuveno ceno.

Gregr dr. Edvard. 4. marca t. l. je slavil slavni češki politik in govornik, ljudski tribun dr. E. Gregr 80. letnico svojega rojstva, a že 2. aprila je nagloma umrl. Pokojnik je bil prvoboritelj naprednih, svobodomiselnih idej med Čehi ter si je pridobil z neumornim delom ogromnih zaslug za izobrazbo ljudstva, popularizacijo znanosti, razširjenje poučnih knjig med narodom po svojem geslu: „Osvetouk svobodě!“ L. 1854. je postal doktor zdravilstva in asistent slavne prof. Purkyna; l. 1858 je postal docent ter začel pisati v revije „Živa“ in „Kvety“ o fiziologiji, anatomiji i. dr. Kmalu pa se je docela posvetil politiki in žurnalistiki. Bil je stalni sodelavec „Narodnih Listov“ in do l. 1865 urednik „Narodnih Listov“. Velika njegova zasluga je, da se je ustanovilo „Društvo za izdajanje cenениh knjig čeških“ za zbirko „Maticе Lidu“. Založil je tudi dvoje ogromnih literarnih del, „Poesie světová“ in „Biblioteka klassiků řeckých a římských.“ Poleg tega je bil sila delaven in vevpliven državni in deželni poslanec. Gregr je bil tip češkega liberalca in demokrata neumorne delavnosti. Žal, da je želel za vse svoje neveniljive zasluge ob svojem 80. letnem jubileju tudi najkrutejše žalitve od lastnih rojakov. Bolest nad toliko nehvaležnostjo je pospešila njegovo smrt! Vzornemu nositelju slovanske vzajemnosti, širitelju ljudske prosvete in tipu poštenjaka-svobodomisleca večna slava!

Pobjedonoscev Konstantin Petrovič, nadprokurator sv. pravoslavne sinoda, najmočnejši steber konservativno-reakcionarnega samodržstva v Rusiji, je umrl koncem marca t. l. Rodom Moskvičan, je z železno marljivostjo dosegel najvišje časti in največji vpliv na rusko politično življenje. Na dvoru carja Aleksandra II. in III. je bil vsegamožen. Bil je učen mož in plodovit pisatelj, ki je strastno pobijal napredek, svobodoljubje, ustavo in moderno dumo. Dvakrat je onemogočil, da ruski car ni podpisal ustave. Znal pa se je umakniti vsem atentatom. Od l. 1905 je bil upokojen. Umrl je nad 80 let star.

Carducci Giosuè. Največji sodobni pesnik italijanski, Carducci, je umrl v Bologni meseca februarja t. l. Rojen leta 1836 kot sin zdravnika v Val di Castello, je študiral v Florenci in Pisi ter je l. 1856 postal doktor filozofije, jedva 20 let star. Še isto leto je bil imenovan profesorjem retorike v San Miniato al Tedesco; ostal pa je tu le 2 leti. Potem je živel v Florenci, kjer je urejal zbornike pesmi umrlih italijanskih poetov. Tu je ostal do l. 1860, ko je bil imenovan profesorjem italijanske književnosti na vseučilišču v Bologni. Pred dvema letoma je stopil ondi v pokoj. L. 1890 je bil imenovan senatorjem, a lani mu je švedska akademija znanosti podelila Nobelovo nagrado za pesništvo. Že s 17. letom je počel pesniti in dasi se je stalno razvijal, je ostal v bistvu isti do smrti: sovražnik mračnjastva, mehkužnosti, pasivnosti,

odvisnosti, pevec himen svobodi, napredku, kulturi. In tako je zapeel l. 1863 „Himno Satanu“, „prvemu uporniku proti Jupitru“! Seveda je bil zato iz cerkve izobčen. V književnosti je bil protivnik romanticizma, sentimentalizmu; v politiki demokrat, vedno nezadovoljen revolucionar, bojevit in nestrpen. Bil je neprestan boj proti vsem strankam ter je imel zato sovražnikov toliko, kolikor somišljenikov. Njegova dela pa so vzorna, njegove ode in himne najčistejša umetnost modernih idej. Od Leopardija niso imeli Italijani večjega poeta; dasi je Carducci v prvi vrsti velik stilist izredne fantazije, a večje retorike, kakor čustvenosti in globokega nadahnjenja. Ker je bil žarek, fanatičen rodoljub, ga nazivajo Italijani „Dante II. tretje Italije“. Carducci je spisal ogromno pesniških zbornikov, a tudi književnozgodovinskih in kritičnih del. Njegova slava ne umre v Italiji nikdar.

Mendeljejev Dmitrij Ivanovič, po vsem učenem svetu slavni ruski kemik, socialni politik in pisatelj, je umrl spocetka svečana t. l. Narodil se je l. 1834 v Tobolskem kot sin gimnazijskega ravnatelja. Bil je profesor na vseučilišču v Peterburgu, pozneje na tehnološkem zavodu in končno je bil ravnatelj državnega zavoda za mere in tehtnice. Bil je član znanstvenih akademij vse Evrope, izvzemši — rusko akademijo nauk! Njegova odkritja na polju kemije in zvezdoslovja mu ohranijo večer spomin.

Modestov Vasilij Ivanovič, odlični ruski učenjak in pisatelj, je umrl v Rimu, kjer je živel, odkar je ostavil profesorski kateder na novorojskem vseučilišču. V mladosti je imel hud boj proti klasičnemu sistemu na ruskih vseučiliščih in proti naučnemu ministru D. N. Tolstem. Zaradi svojih naprednih nazorov je svoje mesto na univerzi izgubil za več let. Napisal je mnogo znamenitih del političnih, socialnih, literarnih in filozofskih ter je bil sodelavec prvih ruskih revij. Rojen je bil l. 1839 v Kemci v novgorodski guberniji; od l. 1893 je živel v Rimu, kjer je užival večjo svobodo, ko v domovini.

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Slovenska drama. Hinko Nučič je po noveli dr. Ivana Tavčarja spisal igrokaz v 3 dejanjih „Antonio Gledjevič“, čegar veleromantično dejanje se vrši l. 1727 v slavnem Dubrovniku. Dramatizacija je dovolj uspela; dejanje se vrši naglo ter je bogato igralskoefektnih prizorov. Tudi tendenco je s slovanskega in demokratskega stališča samo odobravati. Imeli smo na slovanskem odru že več prav slabih del, ki jim je dnevna kritika pela slavo; Nučičevo delo, ki je dokaz izredne sposobnosti skromnega slovanskega igralca brez srednješolskih študij, pa je pustilo naše žurnaliste hladne. Po krivici! Nučičeva drama se prevaja na hrvatski jezik, in ne dvomimo, da najde med Hrvati — zlasti v Dalmaciji in Istri — najtoplejši sprejem. Večina ulog je za igralce in igralkе „hvaležna“ in efektivna, vsebina pa je zanimiva in še danes prav aktualna. . . In to je mnogo. . . Uprizoritev je bila dostojna, dasi ne vzorna. Odlikovala sta se v igri zlasti ga. T a b o r s k a in g. N u č i č. — Bernarda Buchbinderja burka s petjem v 4 slikah „O n i n n j e g o v a s e s t r a“ je neoriginalno gledališko skrupčalo najnižje vrste, trivijalna cirkusijada, ki ni mogla izzvati niti smeha. Zanimala je le zaradi gostovanja popularne subrete ge. I r m e P o l a k o v e, ki je v svoji stroki umetnica. Po predstavi tega banalnega zmašila za najzakotnejša gledališča smo čitali iznova Cankarjevo „Kobilо“ ter se resnično od srca smejali. — Končno sta se ponavljali pred prazno hišo Finžgarjev „D i v j i l o v e c“ in večni Mor-

réjev „Revček Andrejček“, ki poje: „Res, svet je grozna — že blaznica!“ Mi smo mu pri tem seveda živahno ploskali. S tem se je „umetniška sezona“ 1906/7 umetniško zaključila. △

Slovenska opera. Tekom marca smo čuli še Gounodovega „Fausta“ in Parmovo enodejansko „Ksenijo“. Običajno se v poslednjem mesecu izrabijo beneficije opernih članov v to svrhu, da se spravi na oder še kaka noviteta. Letos pa je imel malone vsak član drugo staro opero za svoj benefični večer, in tako smo čuli tekom marca pač šest oper: „Pikovo damo“, „Traviato“, „Fausta“, „Evangeljnika“, „Ksenijo“ in „Cavallerio rusticano“, med katerimi pa — razen „Evangeljnika“ iz meseca februarja — nobena ni bila niti pevsko, niti orkestralno, niti scenično dovolj pripravljena. V večini se je pelo kar v treh jezikih. Zbor je bil glede igre nepripravljen in deloma tudi neprimerno kostumiran („Faust“, „Ksenija“). Radi bi bili čuli v vsej sezoni vsaj eno izmed obljubljenih najnovjših oper (n. pr. „Madam Butterfly“, ki je dosegla v Milanu, Pešti in tudi v Parizu krasen uspeh, ali vsaj že napol študirano „Zazo“ Leoncavallovo v izbornim librettom), a bili smo končno zadovoljni tudi s „Faustom“, ker nam je pokazal lepo napredovanje g. **Befetta** v ulogi Mefista, umetnost g. **pl. Rezunova** (Faust) in g. **Skalove** (Marjetica) v petju in igri ter svežost glasu g. **Oufednika** (Valentin). Parmova „Ksenija“ se je po 6 letih uprizorila namesto določene „Grofa Urha“, ki ga je skladatelj za naš oder nanovo redigiral. Pričakovali smo pri enkratni uprizoritvi simpatične „Ksenije“ najmnogobrojnejšega odziva našega občinstva, a, žal, zmotili smo se iznova. V pevskem oziru so bili prav dobri vsi solisti, na čelu jim g. **pl. Rezunov**, v igralškem pa vrhu tega g. **Skalova**, ki je bila tudi — edina — pravilno kostumirana. S tem se je zaključila tudi operna sezona, ki nam je prinesla v prvem mesecu 2 noviteti („Biseri“ in „Ruslan in Ljudmila“) ter v nadaljnjih 4 mesecih še dve noviteti („Evangeljnik“ in „Lucijo Lammermoorsko“), vso sezono skupaj pa še 9 starih oper, ki so se peje hkratu v slovenskem, češkem in ruskem jeziku ozir. tudi v italijanskem. Gostovanja ni bilo nobenega. △

Goldoni. 26. februarja t. l. je slavila Venecija in vsa Italija 200letnico rojstva svojega Moliéra, Carla Goldonija, reformatorja italijanske komedije in drame, velikega satirika in demokrata ter izvrstnega igralca. Rojen 1. 1706 v Benetkah, je postal odvetnik, a se posvetil igralstvu in pisateljstvu. V svojih komedijah, melodramih in burkah je šibal zlasti aristokrate, lažljivo moralnost meščanov in čistiželjnost trgovcev, pa tudi smešne strani kmetov, ribičev in obrtnikov. Napisal je blizu 200 del. Imel je seveda ogromno sovražnikov ter je končno pobegnil na Frانسosko, kjer je pisal nekaj časa francosko za Théâtre français. Kasneje je postal učitelj na dvoru, a l. 1793 je umrl skoraj od glada. V Benetkah stoji njegov spomenik, a postavijo mu ga tudi v Parizu. Slovenci poznajo njegovo burko: „Dva gospoda in en sluga“ in morda še katero drugo.

NASE SLIKE.

Crnčić M. Klement: Tišina na morju. (Umetniška priloga v treh barvah.) Eden najuglednejših modernih hrvatskih slikarjev je Crnčić, velik umetnik krajinar, zlasti pa slikar hrvatskega morja. Rojen je bil l. 1866 ter se je umet-

niško izobrazil na monakovski slikarski akademiji ter pri prof. Ungarju na Dunaju. Nekaj časa je bil učitelj na obrtni šoli v Zagrebu. Potem je živel v Lovranu pri Opatiji. Prepotoval je domovino od kraja do kraja ter ustvaril celo vrsto krajinskih slik, ki so last prvih hrvatskih salonov in zavodov. Tudi njegova radiranja so znamenita in karakteristične njegove slike iz primorskega življenja. Naša umetniška priloga kaže Adrijansko morje v polni letni luči, ko leži gladina mirno ter se le rahlo gibljejo valovi. Dva ribiška čolna z jadri stojita nepremično ter mečeta mreže. Ubranstvo tišine na morju s svojo čisto poezijo je izražena prekrasno. „Slovan“ je prinesel že več Crnčićevih umotvorov. — **Honsa Jan: Ob vodi.** (Umetniška priloga.) Odlični češki umetnik Jan Honsa se je narodil l. 1876 v Tisovi v vzhodnji Češki; l. 1881 pa so se njegovi roditelji vsled nakupa posestva preselili v Běštovice, malo vas poleg Chocna. Tja je hodil v šolo ter bil vso dobo odličnjak. Potem se je bavil dalje časa z gospodarstvom ter zna vse kmetiške posle izborno. V svobodnih dneh, ob nedeljah in praznikih, je pa slikal. Vojaški enoletnik je bil l. 1888—89 v Pulju in v Ljubljani ter je prekorakal velik del Primorja, Kranjske in Koroške. Odklonil pa je vsako „šaržo“. L. 1893 je vstopil v krajnarsko šolo prof. Jul. Mařaka na c. kr. akad. umetnosti v Pragi, ki pa je imela takrat še naslov „Mališka Akademie“. Zaradi „rebelije“ je bil od rektorja izključen, a na odlok ministrstva zopet sprejet na akademijo, kjer je dobil nekaj štipendij in po absolutoriju potovalno ustanovo v Monakovo in v Pariz. Postal je redni člen umetniškega društva „Manes“ v Pragi, a novembra l. 1896 je bil na občnem zboru društva „Hagen“ na Dunaju imenovan dopisujočim članom. Med tem je marljivo pošiljal in š: pošilja svoje umetniške umotvore na umetniške razstave v Pragi, na Dunaju, v Berlinu, na svetovno razstavo v St. Louis-u v Ameriki, kjer je dobil svetinjo. Razen tega je sodeloval pri potujočih izložbah „Manesa“ po Češki, Moravi, Haličih i. t. d. Toliko iz zunanega življenja tega zanimivega umetnika, vzraslega iz samosvojih sil iz srca češkega naroda. Kako je raste! in dospeval duševno, to ve le Honsa sam. Naša slika dokazuje, da je danes zrel modern umetnik-krajinar. — **Triglav od juga.** Kralj slovenskih planin, opevani naš Triglav, je krasen, od katerekoli strani ga gledaš. Hribolazci ga ne ostavijo niti v najhujši zimi, poleti pa ima gostov iz vseh delov sveta, saj ima izborno slov. planinsko kočo in Aljažev stolp. — **Štefan Dečanski,** srbski svetnik in kulturonosec. Več o njem prihodnjič. — **J. Obrovský: Mamici.** Slikar je Čeh in talentovan učenec prof. M. Pirnerja na praški akademiji. — **J. Matetka: Poljub.** Lirska pesem! Slikar je Čeh. — **W. Leo Arndt: Hiša v Bosni.** Riša s tušem. — **Rudolf Valdec Spomenik Fr. Račkomu.** Velikemu hrvatskemu zgodovinarju in sila delavnemu predsedniku Jugoslovanske akademije, dr. Fr. Račkomu so postavili Hrvatje na grobu modern spomenik. — **Bohinjsko jezero.** Od Jelenic dospeš z novo železnico mimo „Ajdovega gradca“ čez železen most preko Save na Bohinjsko Bistrico. Tu ti zre zadivljeno oko v krasni Bohinj in na mogočni kolobar nešteti vrhov, ki jim je najvišji glavar mogočni Triglav. Pod njim leži krasno Bohinjsko jezero, temne, mračne gladine, ki jo obdaja otožna krajina in samotno zeleno hribovje. Tu kraljuje svet mir, globoka tišina in semkaj se zateče rad Slovenec iz viharjih bojev življenja. Malo je še tu vil, a preskrbljeno je, da ostanejo najlepši prostori ob jezeru v slovenskih rokah ter se zgradi velik turistovski htel.